

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Milan Flanderka

Téma zkázy světů v hispanoamerické literatuře

The Theme of the Destruction of a World in the Hispanic American Literature

Praha 2016

Vedoucí práce: Mgr. Dora Poláková, Ph.D.

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Doře Polákové, Ph.D. za podnětné připomínky, trpělivost a odborné vedení mé diplomové práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 2. srpna 2016

[vlastnoruční podpis]

.....

Abstrakt (česky)

Tato diplomová práce pojednává o tématu zkázy světů v hispanoamerické literatuře. Její hlavní částí je detailní analýza románu ekvádorského autora Jorgeho Icazy, *Indiánská pole* a kubánského spisovatele Aleja Carpentiera, *Království z tohoto světa*. Další součástí práce je stručný přehled významných děl hispanoamerické literatury, ve kterých je přítomna tematika zkázy světů a krátká korpusová analýza porovnávací četnost některých výrazů spojených s tímto tématem v hispanoamerické a španělské literatuře.

Práce řeší otázky jako zda je téma zkázy světů pro danou literaturu charakteristické, v jakých formách se v ní zkoumaná tematika vyskytuje, jak se ve vybraných dílech projevuje a jaké v nich jsou společné znaky. Diplomová práce také zkoumá vztah mezi hispanoamerickou realitou a přítomností dané tematiky v literárních manifestacích autorů narozených v této části světa.

Důležitý pro vypracování diplomové práce je vztah mezi analyzovanými díly a historickým pozadím doby, ve které byla sepsána. Podstatné jsou také životní osudy autorů, které samozřejmě do jisté míry determinovaly jejich literární tvorbu.

Klíčová slova (česky)

Zkáza světů, apokalypsa, transformace, Jorge Icaza, Alejo Carpentier, hispanoamerická literatura, přehled, analýza.

Abstract (in English)

This thesis focuses on the theme of the destruction of a world in the Hispanic American literature. Its principal part is a detailed analysis of the novels *The Villagers*, written by the Ecuadorian author Jorge Icaza, and *The Kingdom of this World*, written by the Cuban novelist Alejo Carpentier. Additional parts of the thesis are a concise outline of significant literary works which include the theme of the destruction of a world and a brief corpus analysis. The analysis compares the frequency of the usage of several words which are connected with the theme in the Hispanic American and Spanish literature.

The thesis aims to answer the following questions: Is the theme of the destruction of a world characteristic for the Hispanic American literature? In which forms does it occur? How is the theme demonstrated in the literary works, and what are its features? The thesis also examines the relation between the Hispanic American reality and the presence of the theme in the writings of the authors born in that part of the World.

The relation between the analysed literary works and the historical background of the period in which it was written is important for the theses as well as selected facts of the life stories of the authors. To a certain extent, it determined their literary output.

Key Words (in English)

Destruction of a world, transformation, Jorge Icaza, Alejo Carpentier, Hispanic American literature, overview, analysis.

Obsah

1 Úvod.....	8
2 Téma zkázy světů a jeho obraz ve světové literatuře.....	11
3 Téma zkázy světů v hispanoamerické literatuře od jejích počátků po první desetiletí 20. století.....	12
3.1 Předkolumbovská literatura a conquista	12
3.2 Conquista pohledem „vítězů“ v koloniální literatuře.....	13
3.3 Nezávislost	14
3.3.1 Gaučovská literatura.....	15
3.3.2 Román pralesa.....	16
3.3.3 Fantastická povídka.....	17
4. <i>Indiánská pole: Román z Ekvádoru</i> od Jorgeho Icazy.....	19
4.1 Indigenismus	19
4.1.1 Indianismus, první indigenisté	20
4.1.2 Indigenistická próza první poloviny 20. století.....	22
4.2 Historický a literární kontext	24
4.2.1 Historický kontext.....	24
4.2.2 Literární kontext.....	25
4.3 Jorge Icaza - Úvod	26
4.4 <i>Indiánská pole</i> Jorge Icazy: Zničení světa (nejen) Indiána z hor.....	28
4.4.1 Nastínění děje románu.....	29
4.4.2 Vesničané	30
4.4.3 Stavba silnice	32
4.4.4 Potopa.....	35
4.4.5 Hlad, obraz úpadku společnosti	38
4.4.6 Ñucanchic huasipungo.	40
4.5 Jorge Icaza a jeho pozdější život a tvorba.....	43
4.6 Téma zkázy světů u dalších (nejen) indigenistických autorů.....	46

5 <i>Království z tohoto světa</i> Aleja Carpentiera.....	48
5.1 Alejo Carpentier	48
5.2 Nastínění děje románu <i>Království z tohoto světa</i>	50
5.3 Společné prvky v <i>Indiánských polích</i> Jorgeho Icazy a <i>Království z tohoto světa</i> Aleja Carpentiera	52
5.3.1 Historický kontext děje, tematika konce evropských kolonií v Americe	53
5.4 Téma zkázy světů v románu <i>Království z tohoto světa</i>	56
6 Téma zkázy světů v některých dalších literárních dílech 20. století.....	60
6.1 <i>Sto roků samoty</i> a další díla Gabriela Garcíi Márqueze.....	60
6.2 Mario Vargas Llosa.....	62
7 Téma zkázy světů jako specifický znak hispanoamerické literatury?	64
7.1 Korpusová analýza	64
8 Závěr	67
Seznam použité literatury.....	69
Resumé.....	74
Resumen.....	76
Seznam tabulek	78

1 Úvod

Diplomová práce bude pojednávat o tématu zničení světů v hispanoamerické literatuře. Již přečtením titulu může vyvstat v hlavě jeho čtenáře několik pochyb, či nejasností. Proto by se snad slušelo na úplný začátek vysvětlit, co jsou to ony *světy* z názvu. Nemělo by to být spíše zničení Světa? Světa indiánských civilizací, zaostalého světa zaváděním nových vynálezů, ideologií a výrobních postupů nebo snad světa přírody jejím nadměrným využíváním? Nejde o destrukci světů ve smyslu odlišných kultur, které se rozvíjely izolovaně, či jako menšinové v rámci většinové společnosti? Nejedná se o zničení světů fantastických? Ve skutečnosti by to samostatně nemělo být ani jedno, ale prostřednictvím přehledu děl orientovaných na tato témata a detailní analýzy dvou románů z dvacátého století by to mělo být zároveň vše.

Při přípravě materiálů pro tuto práci jsem došel ke zjištění, že tematika zničení světů v literatuře tak, jak jsem o ní přemýšlel, by se dala rozdělit do několika hlavních skupin:

- 1) Totální apokalypsa, zánik celého světa.
- 2) Rozvrácení zaběhnutého systému světa, například při revoluci.
- 3) Zničení tradičního světa příchodem nových technologických výtobytků.
- 4) Zásadní přeměna prostředí nějakou významnou událostí, nebo něčím činem.
- 5) Zánik oblasti, takové, jaká byla do determinovaného okamžiku, katastrofou.
- 6) Zkáza součásti, např. složky obyvatelstva, oblasti, o níž vypráví děj literárního díla.

Nebude se tedy jednat pouze o například z Bible známý konec světa, ačkoliv některá z děl, které budu při analýze zmiňovat, na něj odkazují nebo se v nich o něm otevřeně mluví.

U bodu číslo 4 jsem použil místo výrazu zkáza nebo jeho synonym slova přeměna a nebylo to neodůvodněné použití. „Zánik“ se totiž svým způsobem ve všech případech dá považovat za transformaci. Záleží na způsobu nazírání skutečnosti, na úhlu pohledu. Pravdou je, že po zkáze obvykle následuje obnova (ať již ji provádí kdokoliv, nebo probíhá jakkoliv). Slovo transformace je mnohem diplomatičtější a mnohem méně definitivní. Přesto by se také naopak dalo o většině přeměn mluvit jako o zániku něčeho, s ohledem na okolnosti průběhu přeměny v některých případech jako o zkáze.

Hispanoamerická literatura jako předmět studia mé diplomové práce bude zahrnovat španělsky psanou literaturu autorů amerických zemí, ve kterých se alespoň jako jedním z úředních jazyků mluví španělštinou. V úvahu pro zařazení připadají dále díla literátů dalších amerických zemí, kteří publikují, či publikovali španělsky. Z období před vznikem

samostatných států, zařadím také španělské autory, kteří v Novém světě alespoň část svého života strávili a svou literární tvorbu s ním spojili (to se týká především jeho objevitelů a dobyvatelů), nebo se v amerických koloniích Španělska již narodili. Celkově přitom půjde o díla, která považuji za vlivná, či v rámci tématu důležitá. Kvůli velkému dopadu na tvorbu španělsky píšících autorů a spojitostem s tématem zničení světů se v jedné z úvodních kapitol budu věnovat i předkolumbovským kulturám a literaturám, které někteří autoři do hispanoamerické literatury nepočítají.

Tématika zkázy světů je s hispanoamerickou literaturou od jejích počátků do dnešních dnů podle mého názoru úzce spjata. Na to bych chtěl poukázat vytvořením již výše zmiňovaného přehledu literárních děl. Detailně se budu věnovat románu *Huasipungo (Indiánská pole)* od ekvádorského autora Jorgeho Icazy a *El reino de este mundo (Království z tohoto světa)* od Kubánce Aleja Carpentiera. Na příkladu těchto dvou románů poukáži na některé typické rysy objevující se v literárních dílech s tematikou zkázy světů. Především na ty, které se často opakují v tvorbě autorů Hispánské Ameriky. Budu analyzovat důvody přítomnosti daného tématu ve vybraných románech a snažit se o vyzdvižení společných prvků. Důležitou roli v této analýze budou hrát také historické události tvořící pozadí doby vydání těchto děl a doby, o které pojednávají. Podobně důležité budou některé okolnosti určující vývoj života autorů. Pro analýzu jsem vybral díla spisovatelů pocházejících z rozdílných zemí a prostředí. I přes již zmiňované styčné body v nich, jsou tato díla v mnohém také rozdílná.

Větší pozornost budu věnovat také románu *Cien años de soledad (Sto let samoty)* od Gabriela Garcíi Márquize. Mnoho o důležitosti tématu zkázy světů pro hispanoamerickou literaturu naznačuje fakt, že se objevuje i v tomto literárním díle, které je považováno za jedno z nejvýznamnějších napsaných ve 20. století. V životě i v díle kolumbijského spisovatele můžeme najít podobnosti s oběma výše zmiňovanými autory a jejich romány.

Diplomová práce by měla být odpovědí na otázku, zda lze skutečně destrukci světů považovat za jedno z charakteristických témat hispanoamerické literatury. Dále budu zkoumat v jakých formách je daná tematika v dílech vybraných autorů přítomna, jaké jsou u nich její společné rysy, a pokusím se najít důvody její přítomnosti ve vybraných dílech. Během zpracovávání jednotlivých kapitol jistě vyvstanou i další otázky.

Po velmi krátké úvodní kapitole o tématu zkázy světů ve světové literatuře zařadím část zaměřenou především na přítomnost zkoumaného tématu v dřívějších obdobích hispanoamerické literatury. Jednotlivé podkapitoly se budou věnovat nejprve předkolumbovským kulturám, dílům kronikářů Indií, tématu bojů za nezávislost latinskoamerických států, devatenáctému a začátku dvacátého století. Vždy bude uvedena

krátká charakteristika období, poté komentář k tomu, jak v něm byl motiv zničení světů přítomen, a několik literárních děl, která by se v rámci dané tematiky dala zařadit jako reprezentativní ukázka. Případně se budu některým blíže věnovat.

Následovat bude úvod k románu Jorgeho Icazy, *Indiánská pole* a literárnímu směru, do kterého patřil. Poté přijde na řadu detailní analýza daného motivu přímo ve zmiňovaném díle. Podobné to bude později s *Královstvím z tohoto světa* Aleja Carpentiera a tématem otrockého povstání na Haiti. Závěrečná část přehledu se bude věnovat přítomnosti motivu zničení světů v některých dílech Gabriela Garcíi Márqueze a Maria Vargase Llosy, kteří publikovali v období od poloviny 20. století do nynějška. Také vzhledem k rozsahu práce se jedná o vsuktku stručný přehled těch hlavních děl.

Úplně na závěr práce zařadím ještě korpusovou analýzu, v níž porovnáím četnost přítomnosti některých výrazů, které lze spojovat s tematikou zkázy světů ve vybraných dílech španělské a hispanoamerické moderní literatury.

2 Téma zkázy světů a jeho obraz ve světové literatuře

Téma zkázy světů je ve světové literatuře přítomno od jejích nejstarších časů. Velké množství náboženství do své mytologie zahrnuje vyprávění o pradávných katastrofách, které zničily celé národy nebo rovnou celé lidstvo. Zničení celého světa často projektují také do budoucnosti. Apokalyptické vize můžeme nalézt kromě dalších náboženských spisů také v křesťanské Bibli¹. Svět je v ní zničen potopou, hříšná města Sodoma a Gomora například ohněm a sírou. Navíc se očekává další, celosvětové apokalypsa.

Očekávání apokalypsy a tisíciletého království nebeského, které by po ní měl následovat je předmětem zájmu milénialismu². Víra v nadcházející apokalypsu je přítomna v myšlenkách propagovaných mnoha sektami. Nicméně, zničení světů se může vztahovat i k historickým událostem, které se v literárních dílech odrážejí, a nejen jim. Může jít také o čistě literární, smyšlené světy.

V moderní vědeckofantastické literatuře dokonce existuje žánr apokalyptická a postapokalyptická science fiction. Hrdinové jejích děl a dílek se potýkají s komplikovanou situací, kterou s sebou přináší nastávající katastrofa, v případě postapokalyptické sci-fi s okolnostmi, které způsobila. Mezi klasiky apokalyptické vědeckofantastické literatury patří například britský spisovatel Arthur Charles Clarke. Zástupcem postapokalyptického románu je potom například *The Road (Cesta)*³ z roku 2006, amerického spisovatele Cormaka McCarthyho. V následujících kapitolách této práce, se, nicméně, budu zabírat především jinými konci světů, než jsou ty vědeckofantastické.

¹ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona: Podle ekumenického vydání z r. 1985*. Praha: Biblická společnost. 1990.

² Milénialistickými koncepcemi se zabývá například Vojtíšek, Zdeněk, et al. *Apokalypsa, nebo transformace? Milénialní koncepce v minulosti i současnosti*. Praha: Dingir. 2014. ISBN 978-80-86779-39-3.

³ McCarthy, Cormac. *Cesta*. Praha: Argo. 2008. ISBN 978-80-7203-973-9.

3 Téma zkázy světů v hispanoamerické literatuře od jejích počátků po první desetiletí 20. století

V této kapitole se budu věnovat stručnému přehledu některých významných literárních děl hispanoamerické literatury s tématem zkázy světů od předkolumbovské literatury, po začátek 20. století. Tato část práce představuje především úvod ke kapitolám o románech *Indiánská pole* Jorgeho Icazy a *Království z tohoto světa* Aleja Carpentiera.

3.1 Předkolumbovská literatura a conquista

Téma zkázy světů v předkolumbovské literatuře by si jistě zasloužilo, stejně jako mnohá další díla v této kapitole, mnohem více prostoru, než se jim dostane v této práci.

Většina z amerických předkolumbovských kultur neměla písmo, nebo ne tak vyspělé, aby se jím daly zachycovat příběhy. Kodexy kultur, které dostatečně komplexním písmem disponovaly, byly nicméně často spáleny misionáři různých katolických řádů. Do dnešních dnů se jich dochovalo pouze málo. Velká část z literárních textů, které si dnes můžeme přečíst ve španělštině, byla předávána ústním podáním a zapsána až po příchodu Evropanů. Společným rysem naprosté většiny těchto děl je anonymita autora.

Je přitom pravděpodobné, že zapisovatelé si v některých případech části příběhů vědomě, či ne, uzpůsobovali podle jim známých vzorů. Ty z velké části pocházely z křesťanských katolických tradic. Jak ubíhal čas, tak se vliv těchto tradic stále více projevoval také ve vyprávění původních příběhů samotnými Indiány, kteří byli postupně kristianizováni.

Téma zkázy světů je ze tří nejznámějších předkolumbovských kultur přitomno nejhojněji patrně v literatuře Aztécké. Dá se však nalézt (minimálně v podání mýtu o potopě) také v incké⁴ a mayské. Jak u Mayů, tak u Aztéků nalezneme (obě kultury se vyvíjely v mezoamerické oblasti, jejíž národy se v mnohém vzájemně ovlivňovaly a jejich mytologie a náboženství se v mnohém podobaly) mýtus o čtyřnásobném zničení světa⁵. Slavík⁶ zmiňuje, že mayský Popol vuh vychází „z katastrofického pojetí vesmíru, jak se s ním setkáváme u většiny předkolumbovských kultur a podle něhož svět již čtyřikrát vznikl a čtyřikrát byl zničen“.

⁴ Villanes, Carlos – Córdova, Isabel. *Literaturas de la América Precolombina*. Madrid: Ediciones Istmo.1990. ISBN 84-7090-215-6, s. 358-365.

⁵ Mýtus o čtyřnásobném stvoření a zkáze světa je zahrnut spolu s některými dalšími příběhy s tematikou zkázy světů především z aztécké mytologie v dvoujazyčné sbírce příběhů, legend a bajek *Por qué los indios temen el canto del búho: Proč se indiáni bojí soviho křiku*: Kašpar, Oldřich. *Proč se indiáni bojí soviho křiku a jiné mexické legendy*. Praha: Garamond, 2006. ISBN 80-86955-40-0.

⁶ *Popol Vuh: a výbor z Letopisů Cakchiquelů a z knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucatánu*. Praha: Odeon, 1976, s. 12.

Především ve spojitosti s Aztéky se mluví o fatalismu a tušení blížící se pohromy, která měla zničit jejich svět. „Víme, že Aztékové sami sebe pokládali za „vyvolený“ národ, se speciálním vztahem k božstvům. Podle svých představ byli povoláni udržovat svět v chodu.“⁷ Udržovali ho v chodu krví obětovaných zajatců, a nejen jich⁸. „Vlastní zkázu proto prezentovali jako neštěstí doslova kosmické“⁹. Zkáza nakonec přišla spolu s podivnými vousatými bílými muži, kteří připluli na korábech připomínajících obrovské domy.

Poměrně početná jsou právě vyprávění o dobytí tzv. aztécké říše španělskými conquistadory. Dochovaná indiánská svědectví použil při tvorbě knihy *Conquista pohledem poražených*¹⁰ z roku 1959 Miguel León-Portilla. Předkládá v ní ucelenou zprávu o příchodu Španělů. Začíná své vyprávění dokonce ještě neblahými událostmi, které měly přítomnosti Evropanů v Tenochtitlánu předcházet. Ve zmiňované práci můžeme najít také cenný soupis původních pramenů, které o tématu zachyceném jeho knihou vyprávějí¹¹. Z mayského prostředí se o příchodu Španělů dají najít zmínky například v *Letopisech Cakchiquelů*¹².

Přechod mezi předkolumbovskou a koloniální literaturou znamenal období dobývání Nového světa Španěly. Tato historická událost představuje mimo jiné také předlohu pro mnoho děl reflektujících zkázu indiánských civilizací takových, jaké byly před příchodem Evropanů.

3.2 Conquista pohledem „vítězů“ v koloniální literatuře

Téma zkázy světů je v literatuře tohoto období přítomno především v kronikách vyprávějících o zkáze indiánských domorodých civilizací. V některých případech jde o svědectví přímých účastníků objevitelských, či dobovačných výprav. Destrukce

⁷ Křížová, Markéta. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Aleš Skřivan ml. 2005. ISBN 80-86493-19-9, s. 84-85.

⁸ Blíže se tématice obětí v kultuře předkolumbovských indiánských civilizací věnuje Kosticová, Zuzana Marie – Křížová, Markéta – Květinová, Sylvie. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. V Praze: XYZ. 2011. ISBN 978-80-7388-467-3.

⁹ Tamtéž, s. 85.

¹⁰ León-Portilla, Miguel. *Conquista pohledem poražených*. Červený kostelec: Pavel Mervart. 2013. ISBN 978-80-7465-050-5.

¹¹ Tamtéž, s. 15-23.

¹² Česky formou výboru např. v *Popol Vuh: a výbor z Letopisů Cakchiquelů a z knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucatánu*. Praha: Odeon, 1976, s. 125-138.

popisovaná v některých z těchto děl ostře kontrastuje s relativně rajskými výjevy záznamů z první plavby Kryštofa Kolumba¹³.

Svědectví očitých svědků například popisuje legendární dobovačnou výpravu k aztéckému Tenochtitlanu a některé epizody z jeho dobývání. Přítomno je například v dopisech králi Karlu V. od kapitána výpravy a budoucího guvernéra Nového Španělska Hernána Cortése (1522)¹⁴. Jinou a ucelenou verzi příběhu nabízejí paměti jiného účastníka výpravy, řadového vojáka Bernala Díaze del Castillo¹⁵ (poprvé vydány roku 1632).

Za jednoho z nejdůležitějších obránců práv Indiánů je považován Bartolomé de Las Casas¹⁶. Ve svém ostře kritickém textu *Brevísima relación de la destrucción de las Indias* (1552, *O zemi indijských pustošení a vyliďňování zpráva nejstručnější*) popisuje krutosti, kterých se na domorodcích dopouštěli v různých oblastech svého působení v Indiích Španělé. Las Casasovo dílo dalo podnět k zavádění nových zákonů, které měly ve větší míře, než se to dělo do té doby bránit práva Indiána. Kromě toho bylo ale také u vzniku tzv. černé legendy¹⁷ (*La leyenda negra*), kterou vytvořily a použily proti Španělsku kvůli prosazování vlastních cílů v Novém světě další evropské mocnosti, které toužily po podílu na bohatství zámořských kolonií.

Odras zániku tzv. incké říše je přítomný například v díle Inky Garcilasa de la vegy, syna incké princezny a španělského conquistadora¹⁸.

3.3 Nezávislost

Historie Hispánské Ameriky se dá díky několika významným dějinným událostem poměrně snadno rozdělit do několika období. Jednou z těchto událostí jsou války za nezávislost latinskoamerických kolonií na začátku 19. století (začíná je již povstání černých otroků na ostrově Hispaniola, kterému se budu podrobněji věnovat v kapitole o románu *Království*

¹³ Dochoval se pouze přepis deníku, který provedl Bartolomé de Las Casas: Colón, Cristóbal. El primer viaje a las Indias. Relación compendida por fray Bartolomé de Las Casas. In *Crónicas de Indias*. Ed. Mercedes Serna. Madrid: Cátedra, 2009. ISBN 978-84-376-1835-7, s. 125-154.

¹⁴ Cortés, Hernán. *Cartas de relación*. Ed. Ángel Delgado Gómez. Madrid: Castalia, 1993. ISBN 84-7039-670-6.

¹⁵ Díaz del Castillo, Bernal. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Madrid: Alianza Editorial, 1989.

¹⁶ Casas, Bartolomé de las. *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*. Ed. Isacio Perez Fernandez. Madrid: Tecnos. 1992. ISBN 84-309-2139-7.

¹⁷ Pérez, Joseph. *La leyenda negra*. Madrid: Gadir. 2012. ISBN 9788496974975.

¹⁸ Garcilaso De La Vega, Inca. *Comentarios reales: (selección)*. Ed. Enrique Pupo-Walker. Madrid: Cátedra, 1996. ISBN 84-376-1416-3.

z tohoto světa Aleja Carpentiera). Díky nim zaniká naprostá většina španělských držav v Novém světě. Výjimkami jsou pouze Kuba a Portoriko, které se osamostatňují až v posledních letech předminulého století.

Téma zkázy světa španělských kolonií je tedy znovu téma, které je v hispanoamerické literatuře hojně zastoupeno a to nejen v literárních manifestacích, které vznikali souběžně s boji za nezávislost, nebo těsně po nich, ale prakticky až do dnešních časů. Svou představu o budoucím politickém uspořádání transformující se Latinské Ameriky představil v mezidobí první a druhé vlny válek za nezávislost v *Carta de Jamaica*¹⁹ (1815, *Dopise z Jamajky*) Simón Bolívar. Mnohé z vizí, které v dopise představuje, se v budoucnu naplnily, některé byly spíše utopické. Jisté je, že stávající uspořádání čekal v nejbližších letech zánik.

Pedro Shimose²⁰ si všímá obrazu literatury v období bojů za nezávislost a politické angažovanosti autorů, která v důsledku velkým dílem přispěla k razantním politickým změnám:

Americký spisovatel tohoto období je – nebo ho nutí, aby byl – politický nebo vytvářející uvědomění. Literatura, která vzniká v této době, je skoro ve všech případech literaturou politických či společenských záměrů. Poezie vstupuje do osvoboditelských služeb. Ve většině případů je pamfletářská nebo společensky odsuzující. Používá se satirický podtón se záměrem zesměšňovat mocné a osobnosti veřejného života. Kultivovaná poezie oslavuje triumfy revoluce a nezávislosti.

Potom, co utichla revoluční vřava, nastalo období formování nových států. V procesu budování národního uvědomění měla důležitou úlohu znovu literatura. Jedním z prototypů latinskoamerického hrdiny (a možná tím úplně nejdůležitějším) se postupně stává i přes necivilizovanost, se kterou je spojována, postava *gauča*, honáka dobytka z argentinských plání. 19. století je v Hispánské Americe především stoletím romantismu. Mezi jeho manifestace patří také gaučovská literatura.

3.3.1 Gaučovská literatura

V laplatské pampě gaučové (tzv. payadores) za doprovodu kytary (vihuela) pořádali básnické soutěže (*porfía*, *contrapunto*), které měly svá přesná pravidla a mnohdy i dramatické dohry. Ve chvíli, kdy se o jejich způsob života, mentalitu a mluvu, prostředí, v němž žili, začali zajímat vzdělanci z města, gaučové byli, jako sociální skupina,

¹⁹ Bolívar, Simón. *Carta de Jamaica*. Warszawa: Universidad de Varsovia, Centro de Estudios Latinoamericanos, 1990. ISBN 83-900116-0-3.

²⁰ Shimose, Pedro. *Historia de la Literatura Latinoamericana*. Segunda edición. Madrid: Editorial Playor, S.A. 1993. ISBN 84-359-0654-X, s. 64.

odsouzení k zániku. Překotné změny politické přinášely i změny majetkoprávní, imigrační příliv nových osídlenců z Evropy (hlavně z Itálie) měnil etnické složení obyvatelstva. Gaučové, zvyklí na nezávislý život v „zemi nikoho“, na práci s divokými koňmi a dobyt看em, na volnou přírodu, byli zatlačováni – ve „své“ pampě – do pomyslného vyhnanství.²¹

Téma zkázy světů je v gaučovské literatuře výsledkem příchodu nového, civilizovanějšího způsobu života. Pampa je parcelována pomocí ostnatého drátu a z legendárního gauča se postupně stává spíše vzpomínka na „staré časy“. Gauchův svět totiž nebyl pouze světem násilí, byl to také neobyčejně svobodný svět.

V poměrně velkém množství děl gaučovské poezie a celkově literatury, je za jejího hlavního představitele většinou autorů považována rozsáhlá epická báseň *Martín Fierro*²² Josého Hernándezze (1872). K tématu gauča se v roce 1926 vrací nostalgicky laděný román *Don Segundo Sombra* (1926)²³.

3.3.2 Román pralesa

Téma zkázy světů je přítomno také v některých reprezentacích románu pralesa, který by se dal také označit za jednu ze specialit hispanoamerické literatury. Prales představuje sice na jedné straně prostředí kypící až neuvěřitelným způsobem životem, zároveň v sobě ale skrývá také temnější stránku. Tou je neúprosná, necitelná, k člověku nepřátelská a hlavně neovladatelná ničivá síla. Tento aspekt pralesa se naplno ukazuje v románu *La vorágine*²⁴ (1924, česky vyšlo pod názvem *Vír* v roce 1955²⁵). V prostředí pralesa, se tu navíc naplno projevuje ještě jeden zkázonosný faktor. Tím je vykořisťování člověka člověkem, ve snaze získat pro sebe za každou cenu co největší bohatství plynoucí v tomto případě z kaučuku. O obraze pralesa v románu *Vír* pojednává ve své práci Rodríguez²⁶:

²¹ Vydrová, Hedvika. Hispanoamerická literatura. In *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*. Praha: Libri. 1996. ISBN 80-85983-10-9, s. 34-35.

²² Hernández, José. *Martín Fierro*. Ed. Luis Sáinz de Medrano. Madrid: Cátedra. 2010. ISBN 978-84-376-0186-1.

²³ Güiraldes, Ricardo. *Don Segundo Sombra*. Ed. Sara Parkinson De Saz. Madrid: Cátedra, 1998. ISBN 84-376-0151-7.

²⁴ Rivera, José Eustasio. *La vorágine*. Caracas: Biblioteca Ayacucho, 1993. ISBN 980-276-277-6.

²⁵ Rivera, José Eustasio. *Vír*. Praha: Československý spisovatel, 1955.

²⁶ Rodríguez, Juan Carlos – Salvador, Álvaro. *Introducción al estudio de la literatura hispanoamericana*. Madrid: Ediciones Akal. 2005. ISBN 84-7600-218-1, s. 281: „La selva no es ya esa imagen de la naturaleza salvaje, fértil, árida, misteriosa y llena de promesas. La selva es el lugar en donde se están desarrollando las nuevas relaciones de producción hispanoamericanas: la extracción de materias primas. Extracción que no obedece

Prales už není ten předobraz divoké, plodné, horké, tajemné a mnohoslibné přírody. Stává se místem, kde se rozvíjejí v Hispánské Americe nové produkční vztahy: formou těžby nerostného bohatství. Těžby, která se nedrží souvislých plánů některých vlád, ale od základů dychtivostí po obohacení se dobrodruhů, cizinců, a dokonce zločinců, bývalých vězňů.

V románu *Vír* člověk v pralese nežije, spíše pouze přežívá, nebo se o to lépe řečeno snaží. Vlastní osud tu nedrží ve svých rukou. Skupina, jejíž členem je také hlavní hrdina románu, Arturo Cova, nakonec v pralese beze stopy zmizí, je jím pohlcena. Jedná se o destrukci světa lidí v tentokrát nepřátelském prostředí pralesa. Podle Rodríguez²⁷ může být také prales v tomto románu přeneseně nebezpečným a nevládným prostředím industrializujících se fabrik a dolů začátku 20. století.

3.3.3 Fantastická povídka

Konec 19. a začátek 20. století je v hispanoamerické literatuře (kromě částečné koexistence s dalšími uměleckými směry) obdobím modernismu. V jeho rámci se vyvíjí také žánr fantastické povídky. Mezi jeho klasiky patří argentinský autor Leopoldo Lugones. Ve sbírce povídek *Las fuerzas extrañas* (1906, *Podivné síly*) publikuje povídku *La lluvia de fuego*²⁸ (*Ohnivý déšť*). Z pohledu bohatého měšťana je v ní sledován nezvyklý atmosferický jev. Z jasně modré oblohy začnou na zemský povrch dopadat jednoho horkého dne zprvu takřka nepozorovaně kapky rozžhavené mědi. Když hrozivý déšť přestane, ve městě propukne bujará oslava zachování světa. O to je atmosféra tíživější (skutečnost, jež se nadále stupňuje), když se tento podivný déšť znovu spustí s o to větší silou následujícího dne. Čtenáři zůstávají s vypravěčem příběhu i potom, co se před nepochopitelnou katastrofou skrývá do svého bohatě zásobeného sklepa a provázejí ho tam až do konce tohoto mistrovského vyprávění.

Apokalyptická a katastrofická témata se stávají všeobecně populárními s blížícími se konci tisíciletí a staletí²⁹. Nejinak tomu bylo i v případě konce století devatenáctého a začátku dvacátého. Povídka *Ohnivý déšť* je toho zářným příkladem.

a un planteamiento coherente de unos gobiernos, sino fundamentalmente a las ansias de enriquecimiento de aventureros, extranjeros e incluso delincuentes, <ex presidiarios>.”

²⁷ Tamtéž, s. 282.

²⁸ Lugones Argüello, Leopoldo. *Las fuerzas extrañas*. Ed. Arturo García Ramos. Madrid: Cátedra. 1996. ISBN 84-376-1455-4, s. 111-123.

²⁹ Tamtéž, s. 111.

3.3.4 Román Mexické revoluce

Specifickým žánrem hispanoamerické literatury je také román Mexické revoluce. Díla početné skupiny autorů se vracela a stále vrací k událostem, které se udály v Mexiku ve druhém desetiletí 20. století. Jedním z nejznámějších zástupců tohoto žánru je román Mariana Azuely *Los de abajo*³⁰ z roku 1916 (česky *Vojáci bídy*³¹, 1964). Dochází v něm k postupným změnám v mentalitě jeho protagonistů, zpočátku uvyklých životu v obdobích relativního klidu. Zvykají si na život, ve kterém je boj, smrt a krutosti součástí každodennosti. Dochází k rozvrácení zaběhnutého systému fungování společnosti. Ti „hodní“, i ti „špatní“ se nakonec dopouštějí stejně krutých činů. Revoluce ničí hodnoty a způsob fungování civilizovaného světa. V tom také vidím přítomnost tématu zkázy světů v tomto typu románu. Mexiko po revoluci je také jiným Mexikem, než bylo to Porfíria Díaze před ní. Nicméně do porevolučního období již děj románu nezasahuje.

³⁰ Azuela, Mariano. *Los de abajo: La luciérnaga y otros textos*. Caracas: Biblioteca Ayacucho. 1991. ISBN 980-276-133-8.

³¹ Azuela, Mariano. *Vojáci bídy*. Praha: Naše vojsko. 1964. Knihovna vojáka.

4. Indiánská pole: Román z Ekvádoru od Jorgeho Icazy

Čtvrtá kapitola se, jak již její název napovídá, bude zabírat jedním ze stěžejních témat této diplomové práce, tedy románem ekvádorského spisovatele Jorgeho Icazy, *Huasipungo*³², který vyšel v češtině roku 1947 pod názvem *Indiánská pole: Román z Ekvádoru*³³. Její hlavní částí bude analýza Icazova románu, do které ale spadá také představení autora a literárního a dějinného ekvádorského kontextu. Na závěr se zaměřím na téma zkázy světů v dílech dalších indigenistických autorů. Začátek bude nicméně patřit představení indigenismu jako literárního směru a jeho předchůdců.

4.1 Indigenismus

Proto, abychom mohli dále rozebírat indigenismus, jeho předchůdce a následovníky, pojďme si nejprve definovat samotný jeho pojem. Slovník Španělské královské akademie (Real Academia Española) říká, že „indigenismo“, tedy indigenismus, je³⁴:

1. m. Studium zabývající se indiánskými iberoamerickými národy, které v dnešní době tvoří součást zemí, ve kterých převládá evropská civilizace.
2. m. Doktrína a politická strana, která hájí politické, společenské a hospodářské nároky Indiánů a mesticů v iberoamerických republikách.
3. m. Vyzdvihování tématu amerického indiána v literatuře a umění.
4. m. Slovo, fráze, fonetický, gramatický nebo sémantický prvek, který náleží do jednoho z jazyků amerických Indiánů nebo v něm má svůj původ.

Pokud při hledání definice indigenismu brouzdáme po internetových vyhledávačích, dostaneme se pravděpodobně k definicím podobným té, kterou nabízí internetové stránky Vaše Encyklopedie CoJeCo³⁵: „Kulturní a politické hnutí v Latinské Americe, jeho cílem je zlepšení životních podmínek původních obyvatel Ameriky a začlenění Indiánů do společnosti jako jejích plnoprávných členů. V literárním a výtvarném umění čerpá náměty ze života Indiánů.“

³² Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006. ISBN 980-396-400-3 [on-line]. [cit. 18. července 2016]. Dostupné z: <<https://alokusreikya.files.wordpress.com/2013/11/jorge-icaza-huasipungo.pdf>>.

³³ Icaza, Jorge. *Indiánská pole: Román z Ekvádoru*. Přeložili Jaroslav Kuchválek a Miroslav Pařava. Praha: Nakladatelství Pavel Prokop; Praha: Nakladatelství Svoboda. 1947.

³⁴ *Diccionario de la lengua española: Edición del tricentenario*. [on-line]. [cit. 18. července 2016]. Dostupné z <<http://dle.rae.es/?id=LOUggi7>>: „1. M. Estudio de los pueblos indios iberoamericanos que hoy forman parte de naciones en las que predomina la civilización europea. 2. m. Doctrina y partido que propugna reivindicaciones políticas, sociales y económicas para los indios y mestizos en las repúblicas iberoamericanas. 3. m. Exaltación del tema indígena americano en la literatura y el arte. 4. m. Vocablo, giro, rasgo fonético, gramatical o semántico que pertenece a alguna lengua indígena de América o proviene de ella“.

³⁵ *Encyklopedie Cojeco*. [on-line]. [cit. 18. července 2016]. Dostupné z <http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=38359&s_lang=2&title=indigenismus>.

Z uvedených citací si tedy můžeme odvodit, že má indigenismus mnoho podob a můžeme ho najít v různých, nejenom kulturních, či uměleckých odvětvích. Tato diplomová práce se ale zabývá především literaturou a v této kapitole ještě specifičtěji hlavně autory indigenistického románu první poloviny 20. století. Hedvika Vydrová ve své úvodní studii ke Slovníku spisovatelů Latinské Ameriky³⁶ věnuje krátkou zmínku mimo jiné také indigenismu, přesněji řečeno indigenistické próze, a také jeho předchůdci, za kterého, podobně jako další autoři, považuje indianismus:

Próza indigenistická (indígena – domorodec) navázala na romantický román indianistický. Opustila idealizující a sentimentální perspektivu, Indiána zbavila exotických atributů a pokusila se zobrazit především těžké životní podmínky etnika, vytlačeného na okraj společnosti i tam, kde tvořilo její podstatnou část.

4.1.1 Indianismus, první indigenisté

Hlavním spojovacím prvkem indigenismu a jeho předchůdců je samozřejmě postava indiána, domorodce, obyvatele Ameriky, kterého potkali v Novém světě evropští kolonizátoři po objevení neznámého kontinentu, považovaného zprvu za Asii, v roce 1492. V dílech tzv. indianistických autorů je jeho postava spíše idealizovaným ztvárněním držícím se evropské tradice. Indián je v nich dobrým divochem, je nezkažený výdobytky evropské civilizace, žije ve shodě s panenskou přírodou, která ho obklopuje. Někdy se dopouští krutostí, které jsou přirozeným následkem porušování zákonitostí jeho světa nebo spadají do jeho zákonitostí.

Tzv. indianistický román vzniká v rámci romantismu 19. století, v období po bojích za nezávislost, v čase budování nových států v Latinské Americe. Autoři se v tomto období často zajímali o minulost svých zemí. Románového ztvárnění se dostává událostem popisovaným již kronikáři Indií, jsou ožívováni kladní i záporní hrdinové conquisty. Znovu je v literatuře rekonstruováno zničení (či konec) předkolumbovského světa, tedy světa bez Evropanů, který se po jejich příchodu nevratně změnil, transformoval. Indianistickému románu, jako románu historickému s indiánským protagonistou, se ve své knize *Dějiny latinskoamerické literatury (Historia de la Literatura Latinoamericana)* věnuje Pedro Shimose³⁷. Jako zástupce tohoto literárního žánru uvádí nejprve román *Jinotecal* z pera neznámého autora, vydaný ve Spojených státech roku 1826, dále potom *Guatimozín* (1846) od Gertrudios Gómezové de Avellanedy narozené na Kubě

³⁶ Vydrová, Hedvika. Hispanoamerická literatura. In *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*. Praha: Libri. 1996. ISBN 80-85983-10-9, s. 44.

³⁷ Shimose, Pedro. *Historia de la Literatura Latinoamericana*. Segunda edición. Madrid: Editorial Playor, S.A. 1993. ISBN 84-359-0654-X, s. 105

(v tehdy stále španělské kolonii), která však strávila velkou část života ve Španělsku, kde také zemřela, *Huayana Capac a Atahualpa* (1856) od Kolumbijce (za jeho časů se, nicméně, území, které je dnes Kolumbií, nazývalo Nová Granada) Felipa Péreze, *Anaida* (1860) od Venezuelce Josého Ramóna Yepese, *Huincahuat* (1888) od Chilana Alberta del Solara, a patrně nejznámější román *Cumandá* (1871) od Ekvádorce Juana Leóna Mery.

Pedro Shimose se ve svých literárních dějinách věnuje celé Latinské Americe. Kromě španělsky mluvících zemí do svého přehledu zařazuje také brazilské autory. Mezi indianistickými autory proto zmiňuje také Brazilce Josého de Alencara. Postava Indiána samozřejmě nebyla a není záležitostí pouze literatury Hispánské Ameriky, ale také dalších amerických zemí a nejen jich. Vzpomeňme na především ve Střední Evropě proslaveného *Vinnetoua* Karla Maye nebo na *Posledního Mohykána* Jamese Fenimora Coopera.

Ale vraťme se ale k hispanoamerickému indianistickému románu 19. století. Jedním z jeho hlavních rysů byla, na rozdíl od pozdějšího indigenistického románu, přítomnost tématu sentimentální lásky. To, co naopak sdílel s tím indigenistickým bylo kromě důležitosti postavy Indiána také několik dalších charakteristik. Shimose³⁸ zmiňuje, že již v indianistickém románu bylo přítomno také téma indiánských povstání (zmiňuje jako příklady román *Cumandá* Juana Leóna Mery, a *Égloga sentimental* od dalšího Ekvádorce Gonzala Zaldumbideho), které se později stalo důležitou a typickou součástí románu indigenistického. Jako již přímého předchůdce indigenistického románu označuje dílo peruánské autorky Clorindy Matto de Turnerové *Aves sin nido* z roku 1889. V něm se objevuje téma vykořisťování Indiána, které je tak již spjaté se závěrečnou fází vývoje indianistického románu 19. století.

Nicméně, předchůdce indigenismu nebo, pokud chcete, tak svým způsobem dokonce první indigenisty a téma vykořisťování Indiánů, můžeme v hispanoamerické literatuře nalézt už mnohem dříve než v první polovině 20. století. Stačí zmínit jména jako to již zmiňovaného Bartolomea de Las Casas (viz 14), či Inky Garcilasa de la Vegy.

Především peruánskému indigenismu se ve své práci *Prastará utopie: José María Arguedas a indigenistické fikce (La utopía arcaica: José María Arguedas y las ficciones del indigenismo)* věnuje Mario Vargas Llosa³⁹. Jako opozici k indigenismu prezentuje hispanismus (el hispanismo) obhajující conquistu, kolonii a celkově španělský přínos peruánské historii a kultuře. Za předchůdce indigenismu pak označuje Manuela Gonzála Pradu, který ve své próze

³⁸ Tamtéž, s. 240

³⁹ Vargas Llosa, Mario. *La utopía arcaica: José María Arguedas y las ficciones del indigenismo*. Colección Tierra Firme. México, D. F.: Fondo de Cultura Económica. 1996. ISBN 968-16-4862-5.

označoval utlačovaného Indiána za „pravého Peruánce“ a předpovídal, že⁴⁰: „Jednoho dne Indiáni sestoupí z vrcholů And, obsadí města na pobřeží a ve spásné apokalypse zvrátí dějiny vrahů a obětí, které byly započaty Conquistou“. Také Vargas Llosa se zmiňuje o románech Clorindy Matto de Turnerové *Aves sin nido*, a Narcisa Aresteguiho, *El padre Horán*⁴¹: „Podávali výpověď o jednání latifundistů, kasiků, politických autorit a farářů, které vinili z bídného stavu života Indiánů“. Ve spojitosti s postupným pohlcením světa ayllu⁴² latifundii potom zmiňuje práci Josého Frisanha *Del jesuitismo al indianismo (Od Jezuitismu k indianismu)*.

Nicméně ne všichni autoři se vždy stavěli do pozice ochránců a obhájců práv indiánů. Vargas Llosa zmiňuje poměrně kritický obraz Indiána především v dílech některých peruánských modernistických autorů počátku 20. století⁴³, kteří ovšem většinou z vlastní zkušenosti neznali skutečné Indiány, ani prostředí, ze kterého pocházeli. Soudce Enrique López Albújar (kterého ale například Shimose na rozdíl od Vargase Llosy označuje za indigenistu⁴⁴) či Ventura García Calderón ve své tvorbě Indiánům přisuzovali negativní vlastnosti. Šlo o drsné, až rasistické kritiky zločinnosti a zvrhlosti chování prve jmenovaného a kritiku s posměšky poukazujícími na indiánskou zaostalost a necivilizovanost u toho druhého. Nicméně Vargas Llosa poukazuje na rasistické tendence opačného ražení také u některých obhájců Indiánů, jako u Josého Ángela Escalanteho.

4.1.2 Indigenistická próza první poloviny 20. století

Indigenismus je tedy, jak již bylo výše zmíněno, kulturní a politický směr, který se rozvíjel a rozvíjí v Latinské Americe, především v zemích, ve kterých tvoří Indiáni početnou a významnou složku obyvatelstva: v andských zemích, Peru, Bolívii a Ekvádoru, dále například v Mexiku. V literatuře je tento pojem nejčastěji spojován s tvorbou latinskoamerických autorů první poloviny 20. století. Teodosio Fernández ve sbírce studií *Americký indigenismus (El indigenismo americano)*⁴⁵, ohraničuje hlavní období vývoje indigenistického románu lety

⁴⁰ Tamtéž, s. 58: „Un día, los indígenas bajarían desde las cumbres andinas para ocupar las ciudades de la costa y, en un apocalipsis mesiánico, revertir la historia de victimarios y de víctimas que inició la Conquista.“

⁴¹ Vargas Llosa, Mario. Cit. d., s. 58: „Denunciaron a los latifundistas, los caciques, las autoridades políticas y los curas por la miserable condición del indígena“.

⁴² Indiánských zemědělských komunit fungujících na bázi rodových občin.

⁴³ Vargas Llosa, Mario. Cit. d. s. 60-62.

⁴⁴ Shimose, Pedro. Cit. d., s. 241.

⁴⁵ Fernández, Teodosio. El indigenismo en Ecuador: La significación de Huasipungo. In *El indigenismo americano: Actas de las Primeras Jornadas sobre Indigenismo*. Madrid: Ediciones de la UAM. ISBN 84-7477-826-3.

vydání důležitých románů *Raza de bronce (Bronzové plémě)* Bolívijce Alcida Arguedase v roce 1919 a *El mundo es ancho y ajeno (Širý nepřátelský svět)* od peruánského autora Cira Alegrii.

Shimose odlišuje indigenistickou prózu od té indianistické následovně⁴⁶:

Indigenistická próza se naopak charakterizuje tím, že sleduje směr realismu a společenskopolitického protestu. Ustálily se stereotypy týkající se postav: Mocného vlastníka půdy, zkorumpovaného faráře, znásilněné indiánské ženy, pokořeného Indiána, komunity v boji proti nespravedlnosti a podrobení se.

Pokud se budeme snažit vytvořit výčet nejdůležitějších autorů indigenistické prózy, rozhodně by mezi nimi neměli chybět Peruánci Ciro Alegria a José María Arguedas, Bolívijec Alcides Arguedas a Ekvádorec Jorge Icaza. Mezi indigenisty se počítá také guatemalský držitel Nobelovy ceny z roku 1967, Miguel Ángel Asturias. Nicméně autorů je mnoho. Shimose ve svém výčtu⁴⁷ vyzdvihuje kromě již zmiňovaných také Peruánce Manuela Scorza, Bolívijce Jesúse Laru, zmiňuje dále autory z Mexika (Gregoria Lópeze y Fuentesese, Miguela Ángela Ménendeze, Ermila Abreu Gómeze, Ricarda Pozase a Mauricia Magdalena), z Guatemaly (Mario Monteforte Toledo) a Paraguaye (Juan Natalicio González). Z Ekvádorců Shimose zmiňuje Adaberta Ortize. Později⁴⁸, v podkapitole věnované samostatně Jorge Icazovi jmenuje ještě Fernanda Chavese a jeho román *Plata y bronce* z roku 1927. Chavese a jeho románu si jako jednoho z nemnoha ekvádorských předchůdců Icazova románu všimá také Teodosio Fernández jak v úvodu k vydání *Indiánských polí* z roku 1994 nakladatelstvím Catedra⁴⁹, tak v *Americkém indigenismu*⁵⁰:

Nástin děje, který představuje Fernando Chaves, ztratil své opodstatnění ve třicátých letech. S ohledem na novou atmosféru, kterou toto období přineslo, se rozumí vydání románu *Indiánská pole* jako důležitý příspěvek do indigenistické prózy, k níž se již řadí

⁴⁶ Shimose, Pedro. Cit. d., s. 240-241: „La narrativa indigenista se caracteriza, en cambio, por la orientación realista y de protesta sociopolítica. Se fijaron estereotipos en cuanto a los personajes: el gamonal prepotente, el cura corrupto, la india violada, el indio humillado, la comunidad en lucha contra el sometimiento y la injusticia.”

⁴⁷ Tamtéž, s. 241.

⁴⁸ Tamtéž, s. 242.

⁴⁹ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Ed. Teodosio Fernández. Madrid: Ediciones Cátedra. 1994. ISBN 84-376-1251-9, s. 35-37.

⁵⁰ Fernández, Teodosio. Cit. d., s. 16: „Planteamientos como los de Fernando Chaves habían perdido vigencia en los años treinta. En ese nuevo clima ha de entenderse la publicación de *Huasipungo*, contribución relevante a una narrativa indigenista que contaba ya con unas manifestaciones recientes, como los libros de cuentos *Barro de siglos* (1932), de César Andrade y Cordero, *Andes arriba* (1932), de Alfonso Cuesta y Cuesta, y *Barro de la sierra* (1933), del propio Icaza“.

některá dřívější díla, jako sbírky povídek *Hlína staletí* (Barro de siglos, 1932) od Césara Andradeho y Cordera, *Vzhůru do And* (*Andes arriba*, 1932) od Alfonsy Cuesty y Cuesty a *Hlína z hor* (*Barro de la Sierra*, 1933), od samotného Icazy.

K Jorge Icazovi, ale i k některým dalším indigenistickým autorům, se detailněji vrátím v následujících podkapitolách.

4.2 Historický a literární kontext

Pro to, abychom se mohli pokusit lépe pochopit, proč byl román *Indiánská pole* napsán, a proč jsou v něm přítomna témata, kterými se zabývám v této diplomové práci, a která budu blíže analyzovat v následujících kapitolách, může být užitečná alespoň rámcová znalost historického pozadí doby a ekvádorské literární scény, na které vzniknul. Jedno souvisí s druhým a celek by bez jednotlivých částí nebyl tím, čím je. Kdyby se dějinný vývoj ubíral jinými cestami, je dost pravděpodobné, že by nevzniknul, nebo by nevzniknul v podobě, ve které je ani román *Indiánská pole*.

4.2.1 Historický kontext

Důležitým bodem pro vývoj Ekvádoru v první polovině 20. století, je rok 1895, kdy Eloy Alfaro provedl úspěšné všeobecné povstání a ukončil vládu konzervativců. Po nástupu jeho liberálů byly postupně provedeny mnohé reformy. Mezi ně patří například zavedení bezplatného necírkevního vzdělání, legalizace civilního sňatku a možnosti rozvodu. Hlavní moc v zemi se za tzv. alfarismu dostala do rukou obchodníků z pobřeží. Součástí modernizace země, která souběžně probíhala, byla stavba klíčové železnice z Guayaquilu do Quita. Alfaro měl velký vliv mezi dělníky a střední třídou, nicméně, ani tato popularita mu nepomohla v lednu 1912, kdy neshody s lidmi, které sám pozvedl k moci, vyústily v další převrat, během kterého přišel nejenom o svou politickou moc, ale také o život.

Álfarův pád sice znamenal konec liberálního radikalismu, vláda nicméně zůstala v rukou liberálů umírněnějších. Moc nyní držela v rukou bankovní oligarchie, která byla rozhodnutá prosazovat své zájmy za každou cenu. Byl dosažen velký ekonomický rozvoj a modernizace, kterou do té doby země nepoznala. Profitovala z něj ovšem pouze zmiňovaná „bankovní tyranie“⁵¹ a latifundisté z hor. Liberalismus nedokázal naplnit očekávání, jež vzbudil ve středních třídách. Ekonomika, která byla do značné míry spojena s cenami kakaa (až do 20. let hlavní vývozní artikl země), navíc často zažívala výkyvy, na jejichž poklesy dopláceli především dělníci z pobřežních plantáží.

⁵¹ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Ed. Teodosio Fernández. Madrid: Ediciones Cátedra. 1994. ISBN 84-376-1251-9, s. 13.

Řemeslníci a dělníci se začali podobně jako i v dalších zemích oblasti organizovat do odborů. Intelektuálové si byli vědomi, že dění v zemi bylo do značné míry podřízeno zahraničním zájmům. Vláda neváhala k potlačování povstání a stávek použít jakýchkoliv prostředků. 15. listopadu 1922 byla takto krvavě ukončena všeobecná stávka v Guayaquilu (jejímu potlačení padlo za oběť více než tisíc životů⁵²). Nejhorší úděl byl ovšem ten, kterého se dostávalo Indiánům z rurálních, především horských oblastí. Od roku 1923 se stala běžnými jejich venkovská povstání v mnoha regionech. Fernández⁵³ považuje za nanejvýš pravděpodobné, že se liberalismus udržoval u moci pouze pomocí systematických podvodů.

20. léta jsou také obdobím vzniku levicových politických stran v Ekvádoru. Roku 1926 například vznikla socialistická strana (partido socialista). Tento proces je způsoben šířením informací o bolševické revoluci, která znamenala konec carského Ruska, a také výsledkem hledání nové cesty potom, co byla zklamána očekávání, které mezi středními třídami liberalismus vzbuzoval především ve svých počátcích.

I přes „Juliánskou revoluci“ (revolución juliana) z 9. července 1925, během níž skupina mladých lidí, usilující o ukončení „bankokracie“, zavedení rovnosti všech a ochranu proletariátu, svrhla prezidenta Gonzála S. Córdovu, a i přes pokrokovou ústavu z roku 1929, se věci vždy vracely do starých kolejí. Hlavním důvodem byla pravděpodobně Velká ekonomická krize, která propukla ve stejném roce, ve kterém byla vydána zmiňovaná ústava. Z 30. let se stalo jedno z nejkrušnějších období ekvádorské historie. Hned na jejich počátku byly krvavě potlačeny další protestní akce studentů a dělníků, podobně jako indiánská povstání v lokalitách Columbe a Colta. Země procházela následně turbulentním a nepřehledným obdobím plným dalších povstání, násilí, převratů a střídání vlád⁵⁴.

4.2.2 Literární kontext

V literatuře (té Icazově, stejně tak jako dalších dobových autorů), můžeme vidět odraz těchto konfliktů. Fernández⁵⁵ se ve spojení s ekvádorskou literární scénou zmiňuje o vlivu evropského futurismu a kubismu, podobně jako toho bolševické revoluce. Avantgardní tvorba se ve dvacátých letech stala účinnou zbraní proti oficiální kultuře. Prostřednictvím literatury

⁵² Tamtéž, s. 14.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Historickému vývoji v Ekvádoru od počátku 20. století do jeho 30. let se podrobněji věnuje již výše zmiňovaný Fernández v předmluvě k vydání *Indiánských polí* z roku 1994. Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Ed. Teodosio Fernández. Madrid: Ediciones Cátedra, s. 11-17.

⁵⁵ Tamtéž, s. 17.

se dostávalo slyšení středním vrstvám, kterým tedy bylo umožněno veřejné necírkevní vzdělání, ale ne tak již přístup k důležitým postům v zemi. Intelektuálové (vzdělání v rámci těchto reforem) se stali jejich mluvčími, vyjadřovali zklamání z této situace. Rostoucí touha po revoltě dláždila cestu od avantgardy k socialismu. Již zmiňovaná socialistická strana se více než dělnickou stranou stala stranou nespokojených se sociální nespravedlností.

V tomto ovzduší je v roce 1927 publikován román Fernanda Chavese *Plata y bronce*, který je podle *Slovníku spisovatelů Latinské Ameriky*⁵⁶ první reprezentací ekvádorského indigenismu. Sociální realismus, do kterého díla indigenistických autorů spadají, se stává nedílnou součástí literárního panoramatu země. Jeho prostřednictvím se literatura přeměňuje na prostředek třídního boje ve službách mezinárodního proletariátu. V ekvádorském prostředí se stává typickým hrdinou těchto děl mezi dalšími lidovými hrdiny především Indián. Jako manifestem literatury své doby Fernández označuje sbírku povídek *Los que se van (Ti, kdo odchází)* z roku 1930 autorů tzv. Guayaquilské skupiny (Grupo de Guayaquil, autory zmiňovaných povídek jsou Demetrio Aguilera-Malta, Joaquín Gallegos Lara a Enrique Gil Gilbert, do této literární skupiny dále patří José de la Cuadra a Alfredo Pareja Diezcanseco). Sběrka vypráví o mesticích a dalších obyvatelích oblastí ekvádorského přímoří a o násilných událostech z období předcházejícího vydání tohoto díla. Také zbylí autoři této významné ekvádorské literární skupiny ve své tvorbě rozvíjeli podobná témata. Mezi významné spisovatele z oblasti v Ekvádoru tradičně indiánských hor patří Humberto Salvador⁵⁷, se svým románem *Trabajadores*, a také Jorge Icaza, jehož ranému životu a tvorbě se budu věnovat v následující podkapitole.

4.3 Jorge Icaza - Úvod

Jedním z nejvýznamnějších autorů indigenismu a ekvádorské literatury nejen první poloviny 20. století, je, především díky románu *Indiánská pole*, Jorge Icaza. Celým jménem Jorge Icaza Coronel se narodil 10. června 1906 v ekvádorském hlavním městě Quito. Když mu byly tři roky, zemřel jeho otec, José Antonio Icaza Manso. Odešel proto s matkou, která se jmenovala Carmen Amelia Coronel Pareja, z Quita na haciendu Chimborazo. Tu vlastnil jeho strýc Enrique Coronel. Zdejší pobyt výrazně ovlivnil jeho budoucí literární dílo. Když mu bylo šest let, jeho matka se podruhé vdala za Alfaristu Luise Alejandra Peñaherreru (což patrně nebylo po chuti strýci Enrique Coronelovi). Později se s ní vrátil do Quita, kde navštěvoval jezuitskou školu San Gabriel (Colegio San Gabriel), ale základní vzdělání dokončil na veřejné

⁵⁶ Hodoušek, Eduard, Cit. d., s. 294-295.

⁵⁷ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Ed. Teodosio Fernández. Madrid: Ediciones Cátedra, s. 17-23.

škole Instituto nacional Mejía. V roce 1924 zahájil na Quitské univerzitě (Universidad central de Ecuador) studium medicíny, které ale ukončil po smrti svého otčima (1925) a matky (1926).

Později vykonával úřednická zaměstnání a působil jako herec (obvykle prý ztvárňoval role mladých milovníků⁵⁸) a později jako dramaturg v Národní divadelní společnosti (Compañía dramática nacional), kde také měla v roce 1928 premiéru jeho komedie o třech dějstvích *El intruso* (*Nezvaný host*). V roce 1929 následovaly hry *La comedia sin nombre* (*Komedie bez názvu*) a *Por el viejo* (*Kvůli starci*). Již v těchto dílech se objevuje kritika pokrytectví, úplatkářství a skrývané zvrhlosti městského života. Prvků, které se objevují i v autorových pozdějších, především románových dílech. Fernández⁵⁹ si všímá renovací v následujících Icazových hrách jako *¿Cuál es?* (*Který?*, 1931), jenž měla premiéru ve Společnosti Varieté (Compañía de Variedades) a hledání způsobů, jak prostřednictvím divadla vyjádřit protest proti mocným, jako ve hrách *Como ellos Quieren* (*Jak chtějí*, 1931) a *Sin sentido* (*Bez smyslu*, 1932). Tendence používat literaturu jako svého druhu zbraň je patrná i v další Icazově tvorbě. Tvrdá kritika jeho následující hry *El dictador* (*Diktátor*, 1933) vedla k tomu, že se dal do psaní románů. Nicméně ještě v roce 1936 publikoval drama o jednom dějství, které však bez jeho účasti uvedlo na scénu až v roce 1940 divadlo *Teatro del Pueblo de Leónidas Barleta* v Buenos Aires.

Důležitější než ta divadelní, (*Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*⁶⁰ přímo uvádí, že „napsal i několik nevýznamných her“) je Icazova povídkářská a romanopisecká tvorba. V roce 1933 publikoval sbírku povídek *Barro de la sierra* (*Hlína z hor*, 1933). Šest povídek bylo začátkem jeho procesu hledání nového literárního vyjádření a kritikou vnímání a zacházení, kterého se dostávalo obyvatelům hor⁶¹. Tematika byla v podstatě předzvěstí toho, čemu se jejich autor věnoval ve zbytku své pozdější tvorby. Část ze zmiňovaných povídek vypráví příběhy z prostředí těžkého života indiánského vesničana, což je téma, které již brzy Icaza více rozpracoval ve svém nejvýznamnějším románu, *Indiánská pole* (1934, budu se mu blíže věnovat na následujících stránkách), díle, za které obdržel cenu časopisu *América* z Buenos Aires (*Revista América*) za latinskoamerický román a jež ho proslavilo až daleko za hranicemi

⁵⁸ *Proyecto ensayo hispánico*. [on-line]. [cit. 19. července 2016]. Dostupné z: <<http://www.ensayistas.org/herbst/crono/icaza.htm>>.

⁵⁹ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Ed. Teodosio Fernández. Madrid: Ediciones Cátedra, s. 24.

⁶⁰ Hodoušek, Eduard, et al. *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*. Praha: Libri. 1996. ISBN 80-85983-10-9, s. 299.

⁶¹ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Ed. Teodosio Fernández. Madrid: Ediciones Cátedra. 1994. ISBN 84-376-1251-9, s. 26.

Ekvádoru. V roce 1947 bylo dokonce přeloženo také do češtiny (českého překladu se z Icazovy tvorby dočkal dále již pouze román *El chulla Romero y Flores* z roku 1958, který byl v tehdejší Československu vydán roku 1963 pod názvem *Chlapík z Quita*⁶²). Zbylé povídky ze sbírky *Hlína z hor* vyprávějí příběhy spojené s problematikou začleňování indiánů a mesticů do městské společnosti. Tomuto tématu se ekvádorský autor věnoval více především v pozdějších románech.

4.4 Indiánská pole Jorge Icazy: Zničení světa (nejen) Indiána z hor

Román *Indiánská pole* je tedy, což je důležité, publikován v době, kdy se sociální kritika ze strany intelektuálů stává stále radikálnější.

Rozhodnutí bojovat proti sociální nespravedlnosti, předsevzali si produkovat umění a myšlenky určené masám. Zároveň podávali svědectví o snaze bankovní oligarchie a latifundistů obnovit svou moc. Opravdová avantgarda musela být taková, která by se snažila o transformaci země současně s prezentováním života a zájmů obyvatel.⁶³

Již název románu napovídá, že se v něm bude jednat o indiánskou tematiku. Výraz *Huasipungo* z původního názvu je totiž složeninou slov z kečujštiny *wasi* (dům) a *punku* (dveře)⁶⁴. Jedná se o výraz označující v románu pozemky kolem skromných domků Indiánů, které jim poskytuje vlastník haciendy k tomu, aby si na nich pěstovali plodiny pro vlastní potřebu. Již na předchozích stránkách jsem zmiňoval, že v češtině dostal román název *Indiánská pole*, a také podtitul *Román z Ekvádoru*⁶⁵.

Český překlad Jaroslava Kuchváleka a Miroslava Pařavy z roku 1947 (ze kterého také uvádím některé citace v této práci) vychází ze španělsky napsaného originálu z roku 1934. Jorge Icaza v pozdějších vydáních provedl relativně velké množství změn. Důvodem byla patrně kritika, která mu vyčítala (ať už oprávněně či neoprávněně) především surovost výraziva, některé nedostatky stylu a způsob ztvárnění některých postav⁶⁶. Korespondující citace ve španělštině

⁶² Icaza, Jorge. *Chlapík z Quita*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963.

⁶³ Fernández, Teodosio. Cit. d., s. 15: „Decididos a luchar contra la injusticia social, se propusieron elaborar un arte y un pensamiento para las masas a la vez que denunciaban los esfuerzos de la oligarquía bancaria y latifundista para recuperar el poder. La verdadera vanguardia había de ser la que buscara la transformación del país a la vez que mostraba la vida y las inquietudes de sus habitantes“.

⁶⁴ Tamtéž, s. 13.

⁶⁵ Icaza, Jorge. *Indiánská pole: Román z Ekvádoru*. Přeložili Jaroslav Kuchválek a Miroslav Pařava. Praha: Nakladatelství Pavel Prokop; Praha: Nakladatelství Svoboda. 1947.

⁶⁶ Fernández, Teodosio. Cit. d., s. 21-22.

jsou z vydání románu z roku 2006, dostupném na internetových stránkách <https://alaksreikya.files.wordpress.com/2013/11/jorge-icaza-huasipungo.pdf>⁶⁷.

4.4.1 Nastínění děje románu

Na začátku příběhu putuje majitel horské latifundie don Alfonso Pereira na svůj statek Cuchitamba. Tam se hodlá na nějaký čas uchýlit se svou rodinou, aby se vyhnul hanbě, kterou by, jak věří, v Quitu způsobilo neplánované těhotenství jeho nesezdané dcery. Zima je velická a cesta, která vede propadající se bažinou, nebezpečná. Mezkové odmítají pokračovat v cestě a nést náklad i cestující panstvo, které proto přeseďá na Indiány z řad pracovníků na Pereirových pozemcích. Ti musí strastiplnou cestu takto dokončit. A to je pouze první ukázka postupně se stupňujícího nelidského, potupného zacházení, kterého se indiánům dostává.

Pereira je na svých pozemcích neomezeným pánem a trápí ho pouze daně a dluhy. Nicméně, zdá se, že jeho finanční problémy může vyřešit bohatství, které se skrývá na jeho pozemcích. Dřeva pro těžbu je tam prý na sto let, a navíc kolují zvěsti o tom, že se snad v blízkých horách našel petrolej. Je potřeba pouze postavit silnici, která by do nedostupných horských oblastí umožnila přístup majitelům zahraničního kapitálu. Ty v románu reprezentují „gringové“, především Mr. Chapy, napojený na Pereirova bohatého strýce Julia (který je také nejobávanějším věřitelem dona Alfonsa).

Indiáni naopak nemají skoro nic. Jejich jediným vlastnictvím jsou polorozbořené chatrče s políčky, která jim don Alfonso dovoluje obhospodařovat ve volných chvílích. Naprostou většinu svého času ovšem tráví otrockou prací na jeho polích. Neúměrně nízká mzda jim je strhávána za výdaje spojené s prací a zároveň jsou nuceni zadlužovat se. Jejich podřízené a odevzdané chování pouze prohlubuje jejich nevolnictví. Nad vyplňováním příkazů všemocného dona Alfonsa bdí jeho v násilí si libující dozorcí a důležitou postavou je také místní farář Lamas. Ten má nad Indiány velkou moc a nezmešká jedinou příležitost jak se na jejich účet obohatit. Icazův duchovní si při jednání s Indiány podle potřeby upravuje výklad Písma, je zkorumpovaný a nemravný, vyžívá se ve špatnostech, je obrazem toho, jaký by představitel katolické církve neměl být. Pomáhá také donu Alfonsovi, dokáže ale z rozhodnutí svého spojence vypočítavě těžit. Manipuluje s místním vesnickým obyvatelstvem (osada se jmenuje Tomachi), aby se spolu s Indiány podílelo na stavbě silnice. Její konstrukce je prezentována jako civilizační dílo, ale v konečném důsledku vesničanům

⁶⁷ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006. ISBN 980-396-400-3 [on-line]. [cit. 18. července 2016]. Dostupné z: <<https://alaksreikya.files.wordpress.com/2013/11/jorge-icaza-huasipungo.pdf>>.

nepřináší žádný užitek. Vzhledem k tomu, že velká část z nich jsou mezkaři, ztrácejí naopak obživu a upadají do bezvýhodné situace.

Úplně nejhůře je na tom ale stále indiánské obyvatelstvo, jehož situace se zhoršuje, což vyvrcholí závěrečnou pasáží románu. Mají být připraveni o to jediné, co kromě holého života vlastní, o svoje chatrče a políčka, na kterých je plánovaná výstavba domů pro Američany, kteří tu plánují začít s těžbou dřeva a později také petroleje, který tu, jak tvrdí Mr. Chapy opravdu je. Indiáni rozpoutávají revoltu, ze které nemohou vyjít jako vítězové. Don Alfonso je sice nucen uprchnout, ale brzy se i s Američany vrací a s nimi přijíždějí vládní jednotky s úkolem tvrdě povstání potlačit. Do toho se pouštějí s velkou pečlivostí. Nehodlají nechat ani jediného Indiána naživu. Román končí s rykem posledních přeživších, kteří se vrhají vstříc jisté smrti s výkřiky „¡Ñucanchic huasipungo!“⁶⁸ („Nedáme huasipunga!“⁶⁹).

4.4.2 Vesničané

Icaza se tedy ve svém románu věnuje především tématu vykořisťování Indiána a těžby bohatství země. Téma zkázy světa Indiánů žijících v okolí horské latifundie Cuchitamba je s těmito tématy úzce propojeno. V románu by se daly najít stopy také jednoho dalšího zničení světa, které jsem již zmiňoval v předchozí podkapitole. Jde navíc o téma podobné tomu, kterému jsem se již věnoval v dřívějších kapitolách. Jde o zničení starého způsobu života, zde místních vesničanů a jejich světa stavbou silnice a s ní spojeným příchodem civilizace.

Stavba je hotová, ale vesničané, kteří díky manipulaci knězem a donem Alfonsem vzali stavbu silnice do značné míry za svou věc, a s nadšením se především v počátcích stavby vrhli do práce, nyní zjišťují, že jim ona proklamovaná civilizace žádný velký prospěch nepřináší.

Vesničané zažívají bídu a ze silnice bezprostředně po dokončení stavby profituje především kněz:

Los moradores de Tomachi se van cansando de esperarel pan, la vida holgada, el progreso, ofrecidos por los guías de la minga. Caen en un contentamiento de futuras bienaventuranzas. Son ellos con los indios los que hicieron el camino que se tiende como un tatuaje al pie de la montaña; pero el único que ha podido comprar dos camiones para transporte de carga y un autobús pasajeros es el señor cura Lomas. Cobra a sucre el viaje por persona y a cinco reales por quintal. Sabe exprimir las primicias de la civilización,

⁶⁸ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006. ISBN 980-396-400-3 [on-line]. [cit. 18. července 2016]. Dostupné z: <<https://alakusreikya.files.wordpress.com/2013/11/jorge-icaza-huasipungo.pdf>>, s. 123.

⁶⁹ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 152.

en tanto los arrieros, un noventa por ciento del pueblo, se van arrinconando con sus mulas en las pesebreras⁷⁰.

(Osadníci Tomachi jsou již unaveni stálým čekáním na chleba, pohodlný život a pokrok, což jim všechno slíbili ti, kdo je vedli do roboty na silnici. A přece jsou spokojeni, neboť je neopouští myšlenka na budoucí štěstí. Vždyť to byli oni a Indiáni, kdo vybudoval cestu, která se táhne jako tetování po úpatí hory. Jedině pan farář Lamas si mohl ovšem koupit dva nákladní automobily k přepravě zboží a autobus pro cestující. Za osobu se platí jeden sucre, za půl metrů zboží pět reálů. Ten, panečku, dovede využít prvních plodů civilisace. A zatím mezkaři, kteří tvoří devadesát procento obyvatelstva vesnice, jsou i se svými mezky u jeslí odstrkování do kouta.⁷¹)

Vesničané nicméně dlouho věří na ono slibované velké dobro, které jim silnice přinese. Nemají ovšem práci a peněz se jim nedostává. Chřadnou a jejich životy se propadají do bídy, mnozí odcházejí do Quita. Kolují pověsti o tom, že dcery mnohých osadníků ze sebe ve městě udělaly prostitutky. Vozí domů peníze, a protože celé rodině pomáhají přežít, nikdo se jich neptá, odkud je berou. Tam, kde se ptají, následně propukají hádky, které ale odezní do netečnosti, podobné té, se kterou přijímají všechna příkoří Indiáni. Hrdinové románu nevidí žádné východisko, nic, co by se pro zlepšení situace dalo udělat. Na mysl jim přichází úvaha: „Elé par'esto hemos hecho el carretero⁷²“ („Tak pro tohle jsme teda vystavěli silnici?⁷³“).

V románu je náboženství, i jeho hlavní reprezentant, farář Lamas, prezentováno velmi kriticky. Dokonce i Icazovi pobožní osadníci nakonec kvůli situaci, do které se dostali, dospívají k ironickým myšlenkám reflektujícím chování duchovního. K takovým, jaké jsou ty vesničana Melchora, z jehož dcery se stala v Quitu konkubína: „Le vino a la memoria las palabras del cura: <Por cada metro que avancen los trabajos taita Dios sonreirá>. Ahora que ya está terminado el camino, ahora debe el buen Dios estar riendo a carcajadas⁷⁴“ („Do paměti se mu vrací farářova slova: Za každý metr, o který práce postoupí, se taita Bůh pousměje. Nyní je cesta hotová a dobrý Bůh se teď asi směje z plna hrdla⁷⁵“). Bůh, tak jak ho ve své knize zobrazuje Icaza, se svými dětmi nezachází věru v rukavičkách.

⁷⁰ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 76.

⁷¹ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 92.

⁷² Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 77.

⁷³ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 94.

⁷⁴ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 77.

⁷⁵ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 94.

4.4.3 Stavba silnice

Vraťme se ale v ději k začátku stavby silnice. Právě zde se poprvé v románu objevují apokalyptické scény. Předchází jim průvod uspořádaný u příležitosti konání slavnostní mše. Na náměstí se srocuje veliký dav a je poslušně naveden do zóny stavby silnice, na které zatím pracují pouze Indiáni. Jeden z bratrů Ruatových, kteří jsou pověřeni organizováním náboru pracovníků, si bere slovo: „Nosotros, el glorioso pueblo de Tomachi, haremos nuestro carretero solíticos, sin pedir favor a naidés. Nuestros maistros, el señor curita y don Alfonsito serán más tarde grandes por habernos indicado toditicas estas cosas rebuenas. Serás tan grandes Audón Calderón o Bolívar.⁷⁶“ („My, slavná obec Tomachi, si vybudujeme naši silnici sami a nebudeme se prosit nikoho o pomoc. Naši pánové, pan farář a don Alfonsito, se stanou později slavnými, protože nám všechny tyhle dobré věci ukázali. Jednou budou tak velicí jako Audón Calderón nebo Bolívar.“)⁷⁷ Dav postupně ovládne nadšení a jeho členové se bez meškání vrhnou do práce, dokonce vytrhávají krumpáče z rukou pracujících Indiánů.

Icaza v následujících sekvencích popisuje výjevy ze stavby silnice. Dělníky trápí po ránu zima a odpoledne vysoké teploty a slunce. Mnozí trpí bahenní zimnicí. Nadšení opadá a mnozí vesničané (ti mohou), stavbu brzy opouštějí. Navíc jedné noci přichází bouře a strhává se liják, jehož následky umocňuje studené horské prostředí. Kdo může, ten se schová. Na Indiány samozřejmě zbydou ta nejhorší místa.

El cielo se divierte en vapular a la tierra, a la tierra que ha perdido los ojos en la noche, a la tierra ciega, a la tierra aterida de frío. Son millones de látigos helados que levantan un lodo espeso, que anegan los refugios, que todo lo vuelve acuoso, húmedo, desesperante. La noche brama en forma apocalíptica ahogando el pequeño ruido de las mandíbulas de los palúdicos, el pequeño grito de las mujeres violadas, las pequeñas ansias de los esposos cornudos y los ronquidos de los borrachos. Los indios, como si la muerte les acechara por todos lados, no se atreven a moverse del sitio que les señaló la tempestad, y se aferran al poncho hasta que el último latigazo de hielo les paralice la sangre⁷⁸.

(Nebe se baví a bičuje zemi, zemi, která za noci ztratila oči, slepou zemi, zemi ztuhlou mrazem. Miliony ledových bičků rozstříkují husté bahno, zaplavují skrýše, obracejí všechno ve vodu, vlhkost, zoufalství. Noc řičí apokalyptickým řevem a dusí nepatrný zvuk čelistí nemocných bahenní zimnicí, slabé výkřiky znásilňovaných žen, drobné obavy

⁷⁶ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 51.

⁷⁷ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 59.

⁷⁸ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 54-55.

manželů-paroháčů a chrápání opilců. Indiáni, jak by na ně na všech stranách číhala smrt, neodvažují se pohnout z místa, které jim vykazala bouře a drží se křečovitě poncha, dokud jim poslední rána ledového biče nezmrazí krev⁷⁹.)

Tak, jako na dalších místech románu tu Icaza spojuje běsnění přírody s morálně dekadentními obrazy úpadku (jedno splývá s druhým) té části obyvatelstva a postav, o kterých by se dalo předpokládat, že půjdou „zdivočelým“ Indiánům vzorem. V tomto případě to jsou vesničané, v těch dalších don Alfonso nebo členové jeho rodiny, či farář. Indiáni jsou vystaveni na milost či nemilost vrtochům Boha (tak jak je tu prezentován) a přírodních živlů. Příroda nepředstavuje pro Indiána spojence, ale nepřítele. Nebe se baví a Indián trpí. Indiáni se obou, jak Boha, tak přírody spíše děsí a jsou oběťmi jejich nástrah. Žádné milosti nebo spojenectví se jim nedostává ani ze strany vesničanů nedočkají. Vše, jako by se spiklo proti nim.

Jediné místo, se kterým je Indián v románu spjat, je jeho políčko. Pole a skromné obydlí jsou jeho jediným útočištěm, jedinou útěchou v nepřátelském světě. Týrání ani smrt, která jsou součástí údělu, se kterým je smířen, ho nedokážou vytrhnout z jeho netečnosti. Již si na ně uvykl. Ale jeho domov je pro něho věc, kterou jako jedinou považuje za jistotu a nehodlá se jí za žádnou cenu vzdát. Jedině kvůli huasipungům jsou také Indiáni ochotni povstat proti donu Alfonsovi. Ten si je této skutečnosti velmi dobře vědom, protože také proti jeho otci Indiáni povstali pouze ve chvíli, kdy se jim pokusil sáhnout na půdu.

Ráno po bouři jsou nalezeni tři mrtví Indiáni. Výjev, při kterém ti jenž přežili, vylézají ze svých skrýší, připodobňuje autor ke vstávání z hrobů⁸⁰. Někteří Indiáni mají horečky a cloumá jimi bahenní zimnice. Jednooký Rodríguez, nepříliš důvtipný dozorce, který při pracích zastává také roli lékaře (nutno říci, že velice improvizovaného a improvizujícího) se snaží přinutit k práci zbědované Indiány. Na ty, kteří trpí horečkami a zimnicí, používá jako léku bič. Utrpení Indiánů je tak, jako v dalších pasážích nezměrné, jak ho tu popisuje autor. Tak jako jinde se zdá být patrná snaha vyvolat u čtenářů odpor vůči bezcitnému statkáři a jeho kumpánům. Autor se snaží čtenáře donutit k tomu, aby zrevidoval svůj pohled na společenskou situaci ve své zemi. V některých pasážích se pouští do rekonstrukce Pereirových myšlenek.

Don Alfonso si oddechne, když zjistí, že nezemřel žádný z vesničanů. Stejně ale musí na to, aby dobrovolníky udržel na stavbě poprvé ve větší míře použít alkohol. Ten je mu pomocníkem ve stupňující se míře i později. Vesničané však stejně odcházejí.

⁷⁹ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 64.

⁸⁰ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 55.

K jejich opětovnému nalákání na stavbu potom jako poslední instanci Pereira používá pořádání kohoutích zápasů v okolí stavby.

Silnici se nakonec podaří dokončit, ale vede k tomu velice obtížná cesta, na které se stavební dělníci potýkají s terénem, nepohodou a nemocemi. Útrapy této literární stavby (nemoci, těžký terén, přírodní pohromy) do jisté míry připomínají ty, které skutečně provázely některé civilizační konstrukce prováděné napříč americkým kontinentem, a kterým padl za oběť nejméně jeden pracovníkův život⁸¹.

Nejtěžší úsek stavby silnice v románu *Indiánská pole* vede prostředkem bažiny. Znovu se tu ukazuje zlovůle Icaza velkostatkáře, který odmítá kvůli pomalosti vést stavbu oklikou, jak navrhuje inženýr. Tak jako na jiných místech se v jeho projevu stává Indián více věcí, jeho majetkem, než živým tvorem a lidskou bytostí. Dopředu počítá s tím, že toto urychlení cesty bude stát životy mnoha Indiánů, ale nehodlá kvůli této „nepříjemnosti“ zdržovat stavbu, přestože mu inženýr oponuje. „¡Carajo! Y para qué cree que he comprado yo los indios“⁸² („Nač myslíte, že jsem si koupil Indiány?“)⁸³. Argumentuje don Alfonso, když se inženýr vzpírá jeho plánu. Nakonec však povolí, aby bylo vidět, že má pravdu, když Pereira zlehčuje situaci tím, že plánuje zavedení různých bezpečnostních opatření.

Již po půldenní práci v hlubokých úsecích bažiny umírá první Indián. Pereira následně nasazuje na vesničany větší dávky kořalky a nutí inženýra pokračovat stejnou cestou. Rozhodne, že běloši budou dále pracovat jen na dopravě materiálu. Indiáni, protože jsou majetkem dona Alfonsa, budou dále hloubit příkopy⁸⁴.

Que se pierdan veinte, que se pierdan treinta, no se ha perdido gran cosa. Pongamos que sean cincuenta, creo será lo más que se pueden perder... Sólo sirve para comer y pedir adelantado. Aquí en confianza le diré a usted que a éstos les compré baratico, me sale a unos o tres sures cada indio; en cambio el carretero quiere decir mi porvenir. ¿Eh? ¿Qué le parece?

(I když jich ztratíme dvacet nebo dokonce třicet, nebude to tak velká škoda. Řekněme, že jich bude padesát, to je podle mého mínění největší počet. K čemu jsou ostatně? Jen jedí

⁸¹ Mnohé civilizační stavby provázely nemalé problémy a velké ztráty na životech z řad pracovníků. Této tematice se kromě dalších okolností, které tyto konstrukce provázely, mezi historiky věnuje například: Opatrný, Josef. 1979. *Průplav dvou oceánů*. Praha: Mladá fronta a BALLOL, Berta Alfonso et al. 1987. *El Camino de Hierro de La Habana a Güines: Primer Ferrocarril de Iberoamérica*. Madrid: Raíz Técnicas Gráficas, S. L. ISBN 84-404-0570-7.

⁸² Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 61.

⁸³ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 73.

⁸⁴ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 63.

a žádají zálohy. Zde, mezi námi, vám řeknu, že jsem je koupil velmi lacino, každý Indián mne přišel na nějaké dva či tři sucry, ale silnice pro mne znamená budoucnost. Co vy si o tom myslíte?)⁸⁵

To jsou slova, která vložil do úst dona Alfonsa Jorge Icaza. Inženýr nechce věřit tomu, co se děje a na čem se podílí. Nicméně práce pokračují, a on pokračuje v jejich řízení. Na tom, aby měly co nejkratší trvání, se podílí kromě alkoholu, který chutná a dodává odvalu vesničanům stejně tak jako Indiánům, také farář. Ten slibuje, že budou-li pokračovat v práci, vytáhne je z očiště a dokonce i z pekla: „Terminen el carretero cuate lo que cuate, porque él será para bien de... ¿De quién más puede ser que del pueblo?“⁸⁶ („Dokončete cestu stůj co stůj, protože bude pro dobro... koho jiného než lidu?“)⁸⁷.

Po dokončení stavby, která stála mnoho indiánských životů, vesničané rekapitulují její hrůzy. Kromě bažin byly náročné také úseky ve skalách, kde byli zavaleni Indiáni, které ani „nebyl čas“ vykopat. „El señor Ingeniero sí dijo: hay que ver si se alcanza a salvarles, pero el patrón se opuso diciendo que se pierde el tiempo“⁸⁸ („Pan inženýr říkal: Musíme se podívat, esli bysme je nemohli zachránit, ale patron se vohradil a že prej bysme s tím jen ztráceli čas.“)⁸⁹. Právě v těchto pasážích také don Alfonso používá pro udržení vesničanů na stavbě kohoutí zápasy.

Nakonec je hotovo nejnáročnějších dvacet kilometrů přes soutěsky a bažiny. Tisk z města pěje chvalozpěvy na dona Alfonsa a jeho záslužné vykonané dílo. O Indiánech nepadne ani zmínka. Na fotografiích v novinách jsou vesničané. Indiáni jako by již patřili do minulosti. Jorge Icaza píše svůj román tak, že všichni a všechno se v něm spojuje na provedení jedné obrovské nespravedlnosti.

4.4.4 Potopa

Potopou se kdysi podle Starého zákona rozhodl Bůh ukončit hříšný svět lidí⁹⁰, ale jak je patrné také z jedné z úvodních kapitol této práce, potopa nebyla cizí ani dalším

⁸⁵ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 75-76.

⁸⁶ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 63.

⁸⁷ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 76.

⁸⁸ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 64.

⁸⁹ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 77.

⁹⁰ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Podle ekumenického vydání z r. 1985*. Praha: Biblická společnost. 1990, s. 27.

náboženstvím a kulturám, včetně těch předkolumbovských amerických. Téma potopy je přítomno také v mnoha literárních dílech, nejen hispanoamerických autorů, ale právě v jejich tvorbě se mu dostává specifickému významu. Pokud se díváme na řeky optikou Evropana, jsou mnohé z těch latinskoamerických nepochopitelně obrovské. Některé řeky v Latinské Americe jsou na mnohých místech tak široké, že nelze dohlédnout z jednoho břehu na druhý. A jak teprve budou tyto řeky vypadat při záplavách? Potopy mají na jižní části amerického kontinentu velkou sílu, jsou místo od místa časté a jejich následky mohou být vskutku katastrofické (ač v hustě obydlené a zastavěné Evropě, či Asii mohou místní potopy způsobit podobné škody). Pokud se v okolí velkých latinskoamerických řek pohybujete v období sucha, dají se nalézt stopy připomínající období, ve kterých řeka vystoupí ze svých břehů kilometry a desítky kilometrů daleko od jejího koryta. O podobných potopách ještě bude řeč později, protože povodeň, která zaskočí nepřipravené Indiány žijící v okolí řeky je poněkud jiné povahy už jenom proto, že se nejedná o veletok gigantických rozměrů, ale o horskou říčku, která teprve nedaleko od svého pramene nabírá na síle.

Dalo by se říci, že linie, která vypráví o potopě je svým způsobem také odpovědí na otázku, zda člověk může spáchat zločin, nebo zlo tím, že nic neudělá. Nereaguje ve chvíli, když se to od něj očekává. Potopa, která smete domovy a políčka Indiánů žijících podél řeky totiž není pouze důsledkem vytrvalých dešťů. Přijde nikým (tedy skoro nikým) neočekávána, aniž by při ní přišlo. U jejího zrodu je, podobně jako u většiny zla, o kterém román pojednává, don Alfonso.

Trápen svými dluhy strýci Juliovi, přemítá ještě na začátku příběhu⁹¹ don Alfonso Pereira, jak vydělat co nejvíce peněz sklizní a jaká území nejlépe nechat osít. Indiány by rád dostal z jejich úrodných pozemků kolem řeky a nejen kvůli dobré půdě. Již s předstihem totiž ví, že jejich vystěhování bude muset časem stejně zařídit, protože si ho žádají „gringové“. Diskutuje se správcem Policarpiem, který na něj naléhá, aby mu poskytl dostatek Indiánů na pročištění říčního koryta vysoko v horách. To je nutné pravidelně provádět, aby se neucpalo a voda následně nesmetla zástavbu v okolí řeky. Don Alfonso po chvíli uvažování rozhoduje. Zakazuje správci nadále pročišťovat koryto řeky. Doufá, že tak se jeho starosti i starosti gringů s Indiány žijícími kolem řeky sami vyřeší. V tomto momentu autor na dlouho téma řeky opouští a věnuje se stavbě silnice a dalším dějovým liniím. Řeka o sobě dá vědět až mnohem později.

Juancho Cabascango, jeden z Indiánů, žijících u řeky je farářem tou dobou vybrán jako dárcem u příležitosti konání slavnosti vzdání díky Panně Marii potom, co byla úspěšně dokončena

⁹¹ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 45-47.

stavba silnice (bylo zvykem vybírat dárce, který pomohl finanční částkou, případně naturáliemi při pořádání náboženských slavností). Přestože je Cabascango mezi Indiány považován za boháče, ve skutečnosti je pouze méně chudý. Nemůže si ve skutečnosti dovolit slavnost financovat a jde proto s několika indiánskými druhy prosit faráře, aby nemusel přispívat tolik. Farář odmítá slevit, i když ho příchozí přesvědčují, že by dárcovství u příležitosti pořádané oslavy Indiána naprosto zbídačilo. Farář mu začne hrozit. Varuje, že pokud bude dál smlouvat, Panna Marie na něho sešle trest. Lamas si uvědomuje, že se před tím, než za ním Indiáni šli, napili na kuráž a osočují Cabascanga, že na pálenku má, ale na slavnost nepřispěje. Indián se poněkud pod vlivem pálenky rozčílí a, což je neslýchané, vulgárně se osočí na faráře. Ten začne předstírat, že hovoří se svatými a naoko se přimlouvá, aby zadrželi svůj hněv, který se už podle jeho gestikulací a slov vznáší nad Cabascangovou hlavou jako temný mrak. Indiáni prchají, protože mají strach před trestem, který na ně farář sešle: „Son tantos los casos de venganza célica comentados por el cura desde el púlpito, que saturados de pánico buscaban refugio en los huasipungos tomando el chaquiñán más apartado y oculto“⁹² („Kněz vyložil již z kazatelny tolik případů pomsty nebes, že panickou hrůzou zachvácení Indiáni prchali po nejdlejších a nejkrytějších stezkách a hledali úkryty ve svých huasipungách“)⁹³. Všechnu vinu Indiáni cestou shazují na Cabascanga.

Shodou okolností se právě v této chvíli protrhne ucpané říční koryto a před očima Indiánů, kteří byli za farářem, zaplaví potopa nejen jejich domovy. Všichni, kteří nestihnou utéci, především starci a děti, ale také další obyvatelé huasipung, jsou smeteni povodní do údolí, kam přeživší pospíchají hledat své mrtvé a majetek. Zkáza je zničující, ale ne úplná. Z této rány se nakonec dokážou Indiáni z huasipung zvednout. Jde jen o jednu z pohrom, které je v příběhu postihnou a předznamenávají závěrečné skutečné zničení jejich světa. Indiáni jsou přesvědčeni, že je to Bůh, kdo je trestá.

Potopě následuje krutý trest pro Cabascanga⁹⁴, kterého přes jeho prosby o slitování několik Indiánů ubije k smrti, myslíc si přitom, že konají boží vůli. Zdá se být více než jasné, že povodeň způsobil on tím, že urazil faráře a rozhněval tím Pannu Marii. Dokonce sám mezi ranami zapochybuje: „Acasu yu tengo culpa“⁹⁵ („Snad je to mou vinou...“)⁹⁶. Navíc

⁹² Tamtéž, s. 71.

⁹³ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 85.

⁹⁴ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 74-75.

⁹⁵ Tamtéž, s. 74.

⁹⁶ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 90.

se Cabascangovi nedostane ani obyčejného pohřbu. Jeho mrtvola je ponechána rozkladu, vlivům okolí a supům. Zprávy o tom, co se stalo, se šíří po okolí. Farář i další lidé událost označují za boží hněv (připomínající ten biblický). „Sólo el mayordomo no se atreve a decir nada, y cuando le preguntan si era castigo, responde incrédulo: —Así será...”⁹⁷ („Jen správce se neodvažuje nic tvrdit, a když se ho táží, zda to byl trest, odpovídá pochybovačně: <Možná...>“)⁹⁸. Farářova moc nad Indiány následně ještě narůstá.

4.4.5 Hlad, obraz úpadku společnosti

Další ranou, která trápí Indiány žijící na pozemcích dona Alfonsa je stupňující se hlad. Nemají co jíst a jejich patron jim odmítá dát příspěvek ze svých velkých zásob, přestože jim děti umírají hladem. Když obvyklá výpomoc nedorazí, přicházejí o ni poprosit přímo na haciendu. Don Alfonso je ale nechává vyhnat a povolává si na pomoc hlídače a policejní četu z města. Obává se totiž toho, že se Indiáni vrátí krást. Poprvé vyvstává obava z možnosti indiánského povstání. Don Alfonso vzpomíná na to⁹⁹, co indiáni při revoltách udělali pánům na jiných haciendách.

Do popředí vystupuje v tuto chvíli nejvýrazněji příběh Indiána Andrése a jeho rodiny, linie, která prostupuje dějem celého románu. Na rodeu pojde volek. Indiáni prosí o jeho již rozkládající se maso. Don Alfonso jim ho však odmítá dát a nechává ho zakopat. Indiáni se na místo vracejí v noci a berou si ze zdechliny svůj díl. Maso je však zkažené. Potom, co díky němu Andrésova rodina zažehná hlad, je všem špatně. Nejhůř ze všech otravu snáší Indiánova žena Cunshi. Ráno, když musí Andrés odejít pracovat, tak se zdá, že umírá. V poledne kvůli obavám utíká z práce a vrací se domů. Tam se Cunshi zmítá jako posedlá v křečích. Andrés věří tomu, že do Cunshi vstoupil zlý duch a že ji bude trápit až do chvíle, kdy jí usmrtí. Vrhá se na ni a raději ji v rozrušení sám zardousí.

Kromě tvrdé ruky dona Alfonsa je Indián v tomto románu ovládán také různými pověrami. Na příkladu Andrésovy rodiny je mimo jiné demonstrován způsob, jakým Jorge Icaza nahlížel na soužití Indiánů. Členové rodiny si vzájemné city vyjadřují svérázným způsobem a náklonost, která mezi nimi existuje, se někdy mísí s Andrésovými výbuchy negativních emocí. V dřívějších pasážích příběhu si na Cunshi a na dítěti několikrát otec vylívá vztek a frustraci, která pochází z nevolnického zacházení, kterého se mu, stejně jako ostatním Indiánům

⁹⁷ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 75.

⁹⁸ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 91.

⁹⁹ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 86.

na haciendě dostává, a které ničí jejich společenství. Nakonec Cunshi také sám zabíjí, ač jí tím snad ušetřuje trápení. Podle Icazova jako vždy velice barvitěho popisu událostí se zdá, že jí rdousí ve chvíli, kdy se již žena zmítá ve smrtelné agonii.

Indiánských pověr v příběhu vědomě zneužívá pro své obohacení farář Lamas. V křesťanském náboženství, takovém, jaké je představováno v románu, je patrný synkretismus, vliv starých, s přírodními silami spjatých indiánských náboženství a chápání světa. Bůh pro Indiány není dobrým, pomáhajícím otcem, nýbrž zlým, nepřejícným otčímem, který ve všem upřednostňuje nespravedlivé a chamtivé pány a je nutno se ho bát. Andrés na několika místech v románu¹⁰⁰ uvažuje o náboženství. Sám pro sebe si vyvodí, že by raději skončil v pekle, kde by se setkal s ostatními Indiány, než v nebi, které bylo z jeho pohledu určeno především pro bělochy.

Přesto se po Cunshině smrti snaží docílit, aby se dostala do nebe. Farář mu vysvětluje, že přímo do nebe se dostanou pouze duše lidí, kteří jsou na hřbitově pochováni v části hřbitova, která leží nejbližší k oltáři, a o kterou se nejlépe stará (na ty pohřbené dále čeká očištec, pro ty nejdále podle farářova výkladu peklo). Za pohřbení v části hřbitova, odkud podle knězova vysvětlení duše zemřelých putují rovnou do nebe, ovšem vybírá pro Andrése nedostupnou částku 25 sucrů (očištec stojí patnáct, peklo pět sucrů). Andrés faráře prosí, aby Cunshi pohřbil do prvních řad. Výměnou za to mu nabízí svoji práci. Po odmítnutí prosí alespoň o odklad platby. Farář je ovšem neoblomný. „Allá todo es al contado¹⁰¹“ („Tam nahoře se platí všechno v hotovém¹⁰²“), vysvětluje. Aby získal peníze na pohřeb, krade nakonec Andrés zatoulanou krávu ze šestisethlavého stáda dona Alfonsa a prodává ji řezníkovi v nedalekém městě. Cunshi je pak skutečně pohřbená podle jeho přání. Andrésova krádež je ale odhalena a on je pro výstrahu veřejně zbičován.

Přestože je v románu spíše tím „kladným“ hrdinou (lepší by snad bylo říci, že je tím, kdo čelí nespravedlnostem), z obrazu idealizovaného dobrého divocha z indianistických romantických románů toho v obraze Icazova Indiána mnoho nezůstalo. Tento obraz je z velké části omezen na představu vykořisťovaného, odevzdaného nevolníka.

V pozdějších verzích románu se je (Icaza, Indiány) snažil obdařit větší schopností cítit a myslet. Nezměnil ale od základů jejich zvířata připomínající chování bytostí, které jsou poslušné mocným, nedůvěřivé, kruté (někdy i mezi sebou), schopné zločinných výbuchů

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 19.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 105.

¹⁰² Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 129.

vzteku, okolnostmi nucené ke krádežím, degradované nevzdělaností, chudobou a alkoholem.¹⁰³

Podřízenost donu Alfonsovi je úplná. Na život Indiána se v románu příliš nebere ohled. Fernández si všímá také například omezenosti komunikačních schopností Icazova Indiána.¹⁰⁴

Negativní je v podstatě ale obraz celého světa *Indiánských polí*. Záporní hrdinové jsou jasně determinováni, jsou jimi jakékoliv morální zásady postrádající vykořisťovatelé. Jediná věc, která je zajímavá, je zisk a moc a způsoby manipulace, kterými mohou ovládat druhé. Nicméně ti, kteří by měli být kladnými hrdiny, tedy Indiáni, jimi tak úplně také nejsou, jejich společenství, jako by bylo nemocné. Je taktéž úpadkové, potřebuje renovaci (nebo revoluci?). V románu nemají budoucnost. Jejich svět je odsouzen k zániku (ke kterému směřují od začátku románu). Tak trochu stranou stojí venkované, kteří nedělají nic proti bezpráví, které se kolem děje, a které si také uvědomují. Kromě toho jsou dalšími oběťmi ďábelského dona Alfonsa a zkažené církve, reprezentované nikým jiným než farářem Lamasem. Celkově je literární svět Ekvádorcova románu světem na hraně velkých změn (jako takřka všechny literární světy, o kterých pojednává tato práce). To, v co se má transformovat a způsob, jakým to má proběhnout, autor prezentuje jako velkou nespravedlnost.

4.4.6 *Ñucanchic huasipungo*.

V závěru románu do děje výrazně zasahuje postava Mr. Chapyho, která se objevuje na haciendě Cuchitamba. Mr. Chapy je „gringo“, zástupce společnosti ze Spojených států, která v oblasti plánuje těžbu dřeva. Je prototypem typické postavy antiimperialistických románů. Je jednou z konstant, která se i v budoucnu bude často opakovat v hispanoamerické literatuře. Přináší do kraje změnu, razantní transformaci. Pokud se na to tak chceme dívat, přináší konec dřívějšího způsobu života, protože ten je příliš necivilizovaný, neefektivní, nepřijatelný pro to, aby mohl dál koexistovat s tím novým. Mr. Chapy se podobá například Mr. Brownovi z románu *Sto roků samoty*¹⁰⁵, který do Maconda Garcíi Márqueze přiváží „cirkus“ banánové společnosti. Nicméně Mr. Chapy v *Indiánských polích* je pouze předzvěstí toho, co by se mělo dít v budoucnu. Plánovaný příchod těžařů dřeva ani ropy už není součástí Icazova vyprávění.

¹⁰³ Fernández, Teodosio. Cit. d., s. 20: „En las versiones posteriores de su novela trató (Icaza) de darles una mayor capacidad de sentir y pensar, pero no modificó esencialmente su comportamiento de seres animalizados, sumisos con los poderosos, desconfiados y crueles a veces entre ellos mismos, capaces de criminales explosiones de cólera, forzados por las circunstancias al robo, degradados por la ignorancia, la pobreza y el alcohol.”

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 24.

¹⁰⁵ García Márquez, Gabriel. *Cien años de soledad*. Barcelona: Debolsillo. 2014. ISBN 9788497592208.

Mr. Chapy dohaduje s donem Alfonsem organizační záležitosti, které mají předcházet započatí těžby. Svěřuje se mu, že dřevo je ve skutečnosti pouze zástěrkou pro uchycení se v oblasti. Ve skutečnosti jde Američanům především o petrolej, který se v okolních horách našel. Problém je, že, jak říká Mr. Chapy: „Estos países muy brutos cuando no quieren dejarnos sacar el petróleo¹⁰⁶“ („Tyhle země nevzdělané nechtějí dovolit těžbu petroleje“)¹⁰⁷. A těžba petroleje z hor vskutku nebyla ani v reálném světě v dobách publikace románu povolena.

Pro stavbu domů a kanceláří zástupců své společnosti Mr. Chapy požaduje vyhradit pozemky kolem řeky. To znamená ty, která nyní zabírají domky a políčka Indiánů. Ta budou muset samozřejmě zmizet. Don Alfonso mu na to dal již dříve slib a hodlá ho dodržet.

Následně se popisuje, jak další „gringové“ vniknou do indiánských domků, vyhánějí protestující Indiány s jejich rodinami a řídí demolici, kterou provádějí vesničané a dozorci z haciendy. Všechno bezpráví a vykořisťování (jehož vedlejším efektem bylo hubení Indiánů), o kterém vyprávěla většina románu, vyústí do závěrečného vyvrcholení děje.

Indiáni teprve nyní, po všem příkoří, kterého se jim v průběhu vyprávění dostávalo, povstávají. Svolává je k tomu zvuk rohu, do kterého zaduje Andrés. Indiáni se sbíhají k jeho domku a neuspořádaně se organizují k obraně svých huasipung. Vyrážejí nejprve proti čtě mužů, kteří vyhánějí Indiány z jejich domovů. Na nich si vylévají první nával vzteku. Don Alfonso a ostatní pohlaváři ale dokáží uprchnout v autě. Indiáni obsadí haciendu, ale později, potom, co se najedí (zásoby obilí tu již nejsou), ji opustí, protože se v ní necítí dobře.

Icaza nikdy nenabízel řešení pro situace, ve kterých na vykořisťování mocnými odpovědělo násilí chudých, ani pro následné brutální represe, kterými neodvratně končila povstání. Místo neodůvodněných nadějí se omezoval na ztvárnění složitého období a na analyzování faktorů, které ho zapříčinily.¹⁰⁸

Indiáni se opevňují ve svých chatrčích, což již dopředu předznamenává jejich porážku. „Con la presteza característica de un buen Gobierno se envió trescientos hombres bien armados a sofocar la rebelión. En los círculos gubernamentales la noticia cayó, como han caído siempre

¹⁰⁶ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 114.

¹⁰⁷ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 140.

¹⁰⁸ Fernández, Teodosio. Cit. d., s. 19: “Icaza nunca ofreció soluciones para una situación en la que a los abusos de los poderosos respondía la violencia de los desposeídos, y a ésta la brutal represión que inevitablemente ponía fin a los levantamientos. Sin razones para la esperanza, se limitaba a mostrar un tiempo difícil, y a analizar los factores que lo habían determinado.”

estas noticias, como un acto de barbarie contra la civilización”¹⁰⁹ („S pohotovostí, charakterizující dobrou vládu, bylo vysláno k potlačení vzpoury tři sta dobře vyzbrojených mužů. Ve vládních kruzích byla tato událost, jako obdobné tohoto druhu, pokládána za barbarský čin proti civilisaci.“)¹¹⁰. Don Alfonso se snaží přesvědčit důstojníka, aby vzbuřenců pochytil několik živých, ze kterých by mohli udělat odstrašující příklad. Důstojník tuto možnost ovšem zpochybňuje a vzpomíná na povstání v Cuence a soucit, který tam podle něho projevil generál Naranja. Nechal vypálit salvu do vzduchu ale bylo to prý marné. „Hubo que matar a todos, más de dos mil quedaron tendidos. Carajos, y si uno no está alerta lo pueden fregar”¹¹¹ („Byl nucen pobít všechny, zůstalo jich tam ležet přes dva tisíce. K sakru, když není člověk dobře na stráži, mohli by mu pěkně zavařit.“)¹¹². Zdá se, že vyhubení Indiánů bude kompletní. Don Alfonso neprotestuje. Důstojník předpokládá, že intervence proti Indiánům zabere dvě hodiny.

Následný zátah je veden pomocí kulometů a Indiáni jsou (včetně žen a dětí) postupně nelítostně likvidováni. Asi dvacet se jich ukryje na pahorku na Andrésově domku. Shodí odtud na vojáky několik kamenů, ale ti je postupně odstřelují a postupují stále blíž. Posledních šest rebelů se ukrývá v domě, kam za nimi postupují vojáci. Hořící střecha nakonec obrátce donutí otevřít dveře. Andrés z nich vyrazí se synkem kolem krku a s ostatními v patách ze svahu proti salvám kulometů. Křičí přitom heslo, které doprovázelo již předtím jejich povstání a kterým také Jorge Icaza, navozující zároveň revoluční náladu, zakončuje svůj román:

Entre los despojos de la dominación entre los chozas deshechas, entre el motón de carne tibia aún, surgió la gran sementera de brazos flacos, como espigas de cebada, que al dejarse mecer por los vientos helados de los páramos de América, murmura, poniendo a la burguesía los pelos de punta, con voz ululante de taladro: —¡Ñucanchic huasipungo! ¡Ñucanchic huasipungo!¹¹³

(Uprostřed pozůstatků vzpoury, mezi demolovanými chatrčemi, vyrostla z hromady ještě teplého masa velká žeň vyzábých paží, podobná klasů ječmene, která se vlní pod ledovými

¹⁰⁹ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 120.

¹¹⁰ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 148.

¹¹¹ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 120.

¹¹² Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 149.

¹¹³ Icaza, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006, s. 124.

větry z náhorních rovin Ameriky, a která šepotá vyjícím hlasem nebozezu a ježí vlasy buržoasie: Nedáme huasipunga! Ñumanchic huasipungo!)¹¹⁴

Právě tento burcuující hlas, který by snad měl slibovat lepší budoucnost (aniž by bylo cokoliv takového vyřčeno), je jediným světlým místem naprosto „špatně“ (všichni Indiáni umřou!) vyznívajícího závěru, který ale zapadá do způsobu, kterým se vyvíjí naprostá většina děje románu. Celkově se vše odehrává v temné atmosféře a beznaděj, která z něj čiší, v sobě v některých místech má až cosi groteskního. Jako například, když si nevědomé děti hrají se svými výkaly u pole, na němž se dřou jejich matky¹¹⁵, nebo když si později hrají z mrtvolami zabitých, při indiánském povstání a následně na ně močí¹¹⁶, podobně snad můžou působit také léčebné metody dozorčího jednookého Rodrígueze¹¹⁷. Jedinné opravdové uvolnění temné atmosféry, kterou román navozuje, nicméně přichází s rozhodnutím Indiánů povstat.

To je ovšem nakonec také vlastně beznadějně. Jedním z cílů, které autor mohl sledovat sepsáním románu, je vyvolání nespokojenosti čtenářů, a následné revoluce, která by pomohla změnit sociálně nespravedlivou situaci v zemi. Dalším cílem nicméně bezesporu bylo podání svědectví o nespravedlnostech a situaci, ve které žili ekvádorští Indiáni z hor, a která je donutila k nejednomu povstání.

4.5 Jorge Icaza a jeho pozdější život a tvorba

Mnoha autorům se dostalo za jejich dílo uznání až po jejich smrti, ale to není případ Jorgeho Icazy. Vydání románu *Huasipungo* a jeho úspěch znamenalo opravdový přelom v Ekvádorově životě. Stručné, ale výstižné resumé náplně jeho životní dráhy potom, co byl román publikován, nabízí *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*¹¹⁸:

Z výtěžku si v Quitu zřídil knihkupectví, hodně cestoval, často i s oficiálním posláním, zúčastnil se politického života, byl spoluzakladatelem a generálním tajemníkem Syndikátu ekvádorských spisovatelů a umělců, se svou ženou herečkou organizoval Ekvádorskou divadelní společnost, pobýval na Kubě, navštívil SSSR, Čínu a byl i v Praze, od roku 1973 velvyslancem v Moskvě, Berlíně a Varšavě.

¹¹⁴ Icaza, J. *Indiánská pole*, s. 152-153.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 26.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 147.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 35-37.

¹¹⁸ Hodoušek, Eduard, et al. *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*. Praha: Libri. 1996. ISBN 80-85983-10-9, s. 299.

Politická situace v Ekvádoru byla v pozdějších časech Icazovi nakloněna mnohem více než v jeho mládí. Je poměrně signifikantní, že byl velvyslancem právě v SSSR a zemích bývalého východního bloku. Nicméně, například Fernández¹¹⁹ nedává příliš velkou váhu jeho politickému a ideologickému vyznání: „Icaza se neztotožňoval s marxistickými plány.“

Co se týká jeho další literární tvorby, zaměřuje se autor především na úděl míšence v ekvádorské společnosti. Píše další romány, *En las calles* (V ulicích, 1935), *Cholos* (Míšenci, 1937), *Media vida deslumbrados* (Půl života oslnění, 1942), *Huairapamushcas* (Děti větru, 1948) a povídky *Seis relatos* (Šest povídek, 1952). Jeho nejvýznamnějším literárním počinem v období po *Huasipungu*, je již zmiňovaný román *El chulla Romero y Flores* z roku 1958 (Česky vyšel roku 1963 jako *Chlapík z Quita*¹²⁰).

V románu se řeší rasové a společenské otázky, negativní stránky života v ekvádorském hlavním městě a korupce. Extravagantní míšeneček Luis se různými cestami dostane k dobrému zaměstnání, ale kvůli jedné finanční kontrole, kterou provádí příliš důsledně, ho ztrácí a dostává se do zoufalé situace. Pomáhají mu jeho míšenečtí spoluobčané. Dříve jimi kvůli jejich původu pohrdal (stejně jako nenáviděl také svůj vlastní), nyní se ale mění a jeho budoucnost nakonec tkví v soužití s nimi. Je odkázán na pomoc některých z nich při výchově syna, jemuž při porodu zemřela matka.

Svým způsobem se dá říci, že pozdní Icazova tvorba jde dále po stopách Indiána. Nicméně, jedná se znovu o jistý druh transformace. Z venkovských Indiánů (jejichž svět byl představen a v dané románové lokalitě i zničen v nejslavnějším Icazově díle) jako hrdinů z románu *Indiánská pole*, se v dalších románech stávají hrdiny (alespoň z části potomci Indiánů) míšenci. Ti se teprve učí žít ve svérázném a do jisté míry nepřátelském prostředí města. Icaza sleduje problémy a specifika, které mestice provázejí při cestě za štěstím ekvádorskou společností, překážky, které musí překonávat. Kromě toho předkládá obraz dekadentní quitské společnosti, jejichž předsudků a zkorumpovanosti. Protagonistovi románu *Chlapík z Quita* se nakonec dostane pomoci od lidí, sdílejících jeho okolnost. Míšenečtí svět hlavního města v tomto románu samozřejmě nekončí. Čeká ho budoucnost, i když nebude vždy jednoduchá.

Fernández si v předmluvě k vydání *Huasipunga* z roku 1994¹²¹ všímá biografických rysů v románové trilogii *Los atrapados* (*Polapení*, 1972). Ta byla vydána v době, kdy Ekvádor,

¹¹⁹ Fernández, Teodosio. Cit. d., s. 13: „Icaza no se identificó con los planteamientos marxistas.“

¹²⁰ Icaza, Jorge. *Chlapík z Quita*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963.

¹²¹ Icaza, Jorge. *Huasipunga*. Ed. Teodosio Fernández. Madrid: Ediciones Cátedra. 1994. ISBN 84-376-1251-9, s. 31-34.

po dalších politických zvratech (ty nebyly v jeho historii jak vidno ničím neobvyklým) započal dodnes trvající období spjaté s těžbou ropy. Biografické rysy přítomné v této trilogii jsou důležité mimo jiné také vzhledem k *Indiánským polím*. Osvětlují se tu některé skutečnosti z Icazovy minulosti a dětství, které se právě ve *Huasipungu* reflektují. Icaza v románu vzpomíná mimo jiné na to, jak byla jeho matka vyhnána ze strýcova statku a musela potom prožívat se svým synem krušné časy v nedostatku ve městě.

Pokud tedy hledáme odpověď na otázku, proč je v Icazově románu přítomno téma zničení světů, proč zaniká svět horských Indiánů usazených v okolí haciendy Cuchitamba, jak jej ve svém románu zobrazuje Icaza, tak se nám kromě již dříve uvedených zdůvodnění, spojených s politickou situací v zemi, nabízí jedno odůvodnění navíc. Icaza strávil část dětství na haciendě svého strýce Enriqueho Coronela a stal se tam svědkem zacházení, které se dostávalo tamním Indiánům a způsobu, jakým se odvíjel jejich život, sociálních nespravedlností. Kritický tón může být také způsobem pomsty svému strýci (která je jeho postavě v románu *Polapení* přísahána¹²²). Dejme slovo ještě jednou Fernándezovi¹²³:

Jak se dá odvodit z trilogie *Polapení*, Icazův indigenismus byl následkem snahy používat literaturu proti strýci Enriquemu, klasickému <pánu domu, jeho milosti, velkému patronovi> z tohoto posledního románu. Společenské postavení jeho rodiny, tedy velkostatkářské, se nesmí opomíjet při vykládání jeho autorských postojů.

V eseji stejného autora ze sborníku *Indigenismo americano* se dozvídáme o roli četby, která mohla hrát důležitou roli v procesu, ve kterém Icaza používal svou tvorbu proti mocným pánům z horských haciend¹²⁴:

Vypravěč našel v četbách svého mládí inspiraci pro představy o osobních pomstách, kterým nejprve vtiskl podobu ve svém divadle a později v próze, která se zaobírala Indiánem a především - při hledání nových spojenců, jak se nyní zdá být zjevné – míšencem s jeho komplikovanou psychologií.

¹²² Tamtéž, s. 31.

¹²³ Tamtéž, s. 34: „Como *Atrapados* permite deducir, el indigenismo de Icaza fue consecuencia de la pretensión de utilizar la literatura contra el tío Enrique, el clásico <ámo, su mercé, patrón grande> de esa última novela. Su condición de una familia terrateniente no debe ignorarse al explicar la actitud del escritor.”

¹²⁴ Fernández, Teodosio. Cit. d., s. 18: „El narrador había encontrado en sus lecturas juveniles la inspiración para imaginar venganzas personales que primero concretaría en su teatro y finalmente en una narrativa que se ocupó del indio y sobre todo –en busca de nuevos aliados, como ahora queda de manifiesto- del mestizo y de su complicada psicología.”

Po trilogii *Polapení* již Jorge Icaza další romány nedokončil. Zemřel 26. května 1978 v nemocnici v Quitu na rakovinu kostí¹²⁵.

4.6 Téma zkázy světů u dalších (nejen) indigenistických autorů.

Jorge Icaza patří mezi mnoha autory indigenistického románu mezi ty absolutně nejvýznamnější. Například Shaw¹²⁶ si ale všímá toho, že tvorba Miguela Ángela Asturiase a José Maríi Arguedase (které se, jak také zmiňuje, v leccěms podobaly) stojí ve vývoji indigenistického románu o něco dále než díla Cira Alegríi a Jorgeho Icazy. Mluví o autentičtějším a renovovaném indigenismu.

Ve tvorbě Arguedase a Asturiase se ve skutečnosti dají nalézt mnohé styčné body. Jejich produktivní období spolu chronologicky kolidují a v tvorbě obou těchto autorů se mísí renovovaný a autentičtější indigenismus v porovnání s tím Icazy a Alegríi, s tónem protestu proti hospodářskému imperialismu a následnému vykořisťování pracujících.

Různí autoři indigenismu si ve své tvorbě všímali různých aspektů tohoto literárního žánru. Někteří se snažili proniknout hlouběji do psychologie postav, jiní ve své tvorbě zdůrazňovali rasovou otázku, všímali si indiánských tradic a sepjetí Indiána s přírodou (vyzdvihovali pozitivní stránky tohoto aspektu, což v Icazově *Huasipungu* poněkud chybí). Přesto v rámci žánru indigenistické prózy sdílí další romány s *Huasipungem* řadu charakteristických rysů (již jsem se o nich zmiňoval, viz kapitola 4.1.2). Především se jedná o kritiku morálně úpadkového obrazu společnosti a často bezútěšnosti údělu indiána.

Kromě dalších prvků indigenistického románu, které jsem již tedy zmiňoval, je pro téma této práce důležité také zařazení indiánského povstání, podobného tomu, jakým končí *Indiánská pole*. Tento společný prvek je odkazem nejen na indiánská povstání, která tou dobou proběhla a odehrávala se především v andských zemích, ale také odkazem na něco dalšího. Jde o sekvenci událostí, která vedla svým způsobem také ke konci jednoho světa (transformaci, konce jednoho způsobu existence, politického a společenského zřízení). Jde o „svět“, který se v mnohém od toho latinskoamerického odlišoval a byl příliš daleko na to, aby o něm mohli mít obyvatelé Latinské Ameriky oněch časů jasnou představu. Byl však naprosto reálný. Přes

¹²⁵ O příčinách úmrtí ekvádorského autora se můžeme dočíst např. na internetových stránkách *Jorge Icaza Coronel*. [on-line]. [cit. 19. července 2016]. Dostupné z <<http://jorgeicazacoronelvidayobra.blogspot.cz/p/conocido-tambien-como-el-padre-del.html>>.

¹²⁶ Shaw, Donald L. *Nueva narrativa hispanoamericana: Boom, Posboom, Posmodernismo*. Novena edición. Madrid: Cátedra. 2008. ISBN 978-84-376-0278-3, s. 71: „Varios son, en efecto, los puntos de contacto entre la obra de Arguedas y la de Asturias. Sus respectivos periodos productivos coinciden cronológicamente, y en ambos escritores un indigenismo renovado y más auténtico respecto al de Icaza y Alegría se amalgama con la nota de protesta contra el imperialismo económico y la consecuente explotación de los trabajadores.”

zmiňovanou odlišnost a vzdálenost se mu dostalo v dobové, ale také pozdější latinskoamerické literatuře (a nejen literatuře) velké důležitosti. Revoluce, která k onomu „zničení“ vedla, měla navíc velký vliv kromě literatury a umění, také na latinskoamerickou společnost, politiku a historii.

Fernández¹²⁷ zmiňuje ve spojitosti s Chavesovým románem *Stříbro a bronz*, že jím „jako dalšími dobovými výtvary obchází příznak spravedlivého a děsivého povstání, umocněný triumfem sovětské revoluce.“ Bolševická revoluce, která skoncovala s carským Ruskem, proběhla ve druhém desetiletí 20. století.

Mnoho indigenistických autorů inklinovalo k levicovým ideologiím. Zklamání z nedostatků politického a společenského uspořádání vedlo k hledání jeho renovace. Intelektuálové také vyjadřovali ve svých dílech odpor k šíření vlivu Spojených států daleko na jih od jejich hranic. Komunismus a socialismus se zdály být dostatečně renovující a zároveň „antiamerické“ ideologie („americké“ se v tomto případě samozřejmě vztahuje pouze ke Spojeným státům). Politický chaos, který zavládl v některých latinskoamerických zemích v období mezi světovými válkami i dříve a násilí, ke kterému se byly ochotny uchýlit vlády těchto zemí, aby podpořil movité investory ze severu, vedl vcelku logicky k úspěchu vznikajících opozičních socialistických a komunistických stran mezi intelektuály. Možná se jednalo více než o cokoli jiného o následek protestu proti oficiální sféře a negativním rysům s ní spojenými, jako projev nesouhlasu motivovaný vlastní touhou po větší možnosti přístupu k moci v zemi, než jako cokoli jiného. Díky vlivu intelektuálů na veřejné mínění se potom tato popularita přenesla také mezi lid.

Konec světa carského Ruska je proto tedy podle mého názoru také, ačkoliv pouze nepřímou, tématem přítomným v těchto románech konce první poloviny 20. století a nejen v nich. Vliv „revoluce“ pokračuje samozřejmě v hispanoamerické literatuře i nadále a celkově se levicovým ideologiím dostalo v této části světa relativně značné popularity. Indigenističtí autoři, jak již jsem zmiňoval, používali literaturu jako svého druhu zbraň. Jejich buřičství bylo výsledkem působení svědectví o událostech (či přímou účastí na nich), které se odehrávaly naprosto reálně v jejich zemích, s přáním změny politického uspořádání a možnosti více se podílet na řízení země. Jedna taková změna politického uspořádání proběhla v dalekém Rusku a její předobraz mohli vidět ve zprávách, které se k nim o těchto událostech donesly. Levicové ideologie vypadaly lákavě. Nicméně, prozatím chyběl časový odstup a neexistovalo svědectví o tom, jaké následky bude, či může mít jejich zavádění do praxe.

¹²⁷ Fernández, Teodosio. Cit. d., s. 16: „como en otras obras de la época, ronda el fantasma de una revolución justiciera y terrible, potenciada por el triunfo de la revolución soviética“.

5 Království z tohoto světa Aleja Carpentiera

Pátá kapitola bude pojednávat o románu Aleja Carpentiera *Království z tohoto světa*, vydaného poprvé v roce 1949¹²⁸, a tématu zkázy světů v něm přítomném. Nejprve si pojdme představit autora. Následovat bude představení děje románu a část zaměřená na podobnosti mezi Carpentierovým románem a *Indiánskými poli* od Jorge Icazy a podrobná analýza prve jmenovaného díla.

5.1 Alejo Carpentier

Alejo Carpentier se narodil v La Havaně na Kubě 26. prosince 1904. Pocházel z mezinárodního zázemí. Jeho otec byl Francouz a matka Ruska. Seznámili se navíc ve Švýcarsku. Na Kubě žili až od roku 1902. Carpentier nejen v mládí s matkou hodně cestoval. Opakovaně byl v různých obdobích svého života také v Praze. V Havaně studoval architekturu a hudbu. Na temnější univerzitě se také podílel na vydávání avantgardního časopisu. Byl nicméně stíhán a dokonce vězněn kvůli politické činnosti proti diktátorovi Machadovi (v roce 1927 podepsal manifest proti němu a proti imperialismu). Právě v havanském vězení také tento kubánský autor sepsal svůj první román *Ecue-Yamba O* (vydaný roku 1933). Shaw¹²⁹ zmiňuje podobnost s některými dalšími antiimperialistickými (a také indigenistickými) díly, která sledují podobný cíl, jako Carpentierův román:

Už jsme viděli, že v Asturiasově <banánové trilogii>, a snad ještě více v Arguedasových románech *Todas las sangres* (*Všechny krve*) a *El zorro...*¹³⁰ (*Liška...*) převažuje dvojitý imperativ: očistit pověst indiánské kultury a podat výpověď o hospodářském imperialismu velkých mezinárodních společností.

Děj se podle Shawa¹³¹ točí kolem zničení prostého přírodního světa protagonisty Monogilda cukrovarem. Zmiňuje podobnost s dolem dona Fermína v románu *Všechny krve* z roku 1964 a

¹²⁸ V této práci uvádím citace ze španělsky psaného vydání z roku 1964: Carpentier, Alejo. *El reino de este mundo*. La Habana: Empresa consolidada de artes gráficas, 1964. Citace z českého překladu jsou z překladu Eduarda Hodouška: Carpentier, Alejo. *Království z tohoto světa*. Přeložil Eduard Hodoušek. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.

¹²⁹ Shaw, Donald L. Cit. d., s. 86: Ya hemos visto que en la <trilogía bananera> de Asturias, y más aún en *Todas las sangres* y *El zorro...* de Arguedas, predomina un doble imperativo: reivindicar la cultura indígena y denunciar el imperialismo económico de las grandes compañías internacionales.

¹³⁰ Celým názvem *El zorro de arriba y el zorro de abajo* (*Liška z hor a liška z dolin*, 1971). Apokalyptickým prvkům v tomto románu se ve své práci věnuje Vivanco, Lucero de. Modernidad y apocalipsis en “Los zorros” de Arguedas. *Revista chilena de literatura*. 2011. Núm. 78, s. 49-68. [on-line]. [cit. 25. července 2016]. Dostupné z <www.jstor.org>.

¹³¹ Shaw, Donald L. Cit. d., s. 86.

banánovou farmou z Asturiasova románu *Viento fuerte* (1950, *Silný vítr*). Tedy další příklady přítomnosti tématu zničení světů v dílech hispanoamerických autorů.

V roce 1928 se Carpentierovi podařilo za pomoci francouzského básníka Desnosa¹³² odplout do Francie, kde strávil následujících 12 let. V Paříži se poznává s Asturiasem, a setkává se tam také s významnými surrealistickými básníky a malíři. Tato soužití se podobně jako v Asturiasově případě ukáží být důležitá pro jeho pozdější literární tvorbu, a surrealismus celkově zanechá významnou stopu v hispanoamerickém novém románu.

Až v roce 1939, v době, kdy byla stále patrnější válečná hrozba v Evropě, se vydává zpátky na Kubu a pracuje podobně jako v Paříži v rádiu, stává se spolureditelem rozhlasu. V roce 1943 podniká důležitou cestu na Haiti, která mu později dodává impulz k sepsání románu *Království z tohoto světa*. Ten ale již Carpentier neseписuje na Kubě, ale ve Venezuele, kam se uchyluje za vlády dalšího diktátora, Batisty. V předmluvě zmiňovaného románu (z roku 1949) definuje tzv. „zázračné reálno“ (lo real maravilloso), termín „jímž označoval úchvatně překvapivou skutečnost latinskoamerického světa, zvláště z pohledu cizince, Evropana, jímž sám svým původem i částí svého života vlastně byl“¹³³. Mezitím, v roce 1944 stihne publikovat další významný román *El viaje a la semilla* (*Cesta k zárodku*). Ačkoliv se v této práci věnuje především *Království z tohoto světa*, za nejvýznamnější Carpentierovo dílo je považován román z roku 1953, *Los pasos perdidos* (*Ztracené kroky*, česky poprvé v roce 1963).

Na Kubu se Carpentier vrátil v květnu 1959 po Castrově revoluci. Jako její stoupenec vstoupil do komunistické strany. Stal se ředitelem státního nakladatelství, nicméně jeho postoj k revoluci byl zpochybňován po vydání dalšího románu *El siglo de las luces* (1962, *Osvícené století*, česky nicméně vyšlo v roce 1969 s názvem *Výbuch v katedrále*, odvozeného od podtitulu *La explosión en la catedral*). Carpentier byl ze své vedoucí funkce v nakladatelství sesazen v roce 1967¹³⁴. Později nicméně dostal další důležitou oficiální funkci. Stal se Kulturním radou na kubánském velvyslanectví v Paříži, kde také setrval až do konce svých dní (zemřel tam 24. 4. 1980). Publikoval nicméně ještě také další romány. V roce 1974 *El recurso del método* (*Náprava dle metody*, česky v roce 1977) o poraženém diktátorovi, zapomenutém po jeho emigrování v Paříži, a v roce 1978 *La consagración de la primavera*

¹³² Biografickým údajům o životě a díle Aleja Carpentiera se kromě již zmiňovaného Shawa věnuje např. Hodoušek, Eduard. Cit. d., s. 154-156, z cizích autorů potom například Roberto González Echevarría v předmluvě k románu *Ztracené kroky*: Carpentier, Alejo. *Los pasos perdidos*. Edición de Roberto Gonzalez Echevarría. Madrid: Cátedra. 1985. ISBN 84-376-0502-4, s. 17-39. Z těchto děl také pocházejí některé informace v této kapitole.

¹³³ Hodoušek, Eduard. Cit. d., s. 154.

¹³⁴ Shaw, Donald L. Cit. d., s. 88-89.

(*Svěcení jara*, česky 1989). Tento poslední román měl být patrně oslavou kubánské revoluce, ale jak naznačuje Hodoušek, ne vše v něm fungovalo, jak mělo¹³⁵: „Carpentierův obraz Kuby viděné z Paříže však v tomto díle selhal a román vyznívá ploše, až naivně, což se zdá naznačovat, že Carpentier neměl k revoluci příliš vroucí citový vztah a že její literární oslavu považoval spíše jen za svou oficiální povinnost.“

Romány *Ecue-Yamba O*, *Království z tohoto světa* a *Osvícené století* podle Shawa¹³⁶ představují v rámci Carpentierovy tvorby samostatnou skupinu, lišící se od hlavní linie děl, ve kterých je důležité téma času. S tím ve svých románech Carpentier často experimentoval. Nejpatrnější je tato tendence patrně v románech *Cesta k zárodku* a *Ztracené kroky*, ve kterých autor podniká různými způsoby cestu zpět v čase. Téma času je důležité také ve sbírce povídek z roku 1958, *Guerra del tiempo* (*Válka s časem*). Jak vidno, Carpentier psal také kratší prózy. Mezi ně patří i novely *Concierto Barroco* (1974, *Barokní koncert*) a *El harpa y la sombra* (1979, *Harfa a stín*, česky publikovány obě v jednom svazku roku 1984¹³⁷). Kromě experimentů s časem, se Carpentier snažil do své tvorby aplikovat také hudební postupy¹³⁸.

5.2 Nastínění děje románu *Království z tohoto světa*

Děj románu *Království z tohoto světa* se točí kolem otrockých povstání na Haiti koncem 18. století a věnuje se také osudům jejich přeživších hrdinů v prvních desetiletích po osamostatnění se na Francii. Hlavním hrdinou, který nás s přestávkami provází dějem románu od začátku až do konce, je černý otrok Ti Noel, sloužící na usedlosti pana Lenormanda de Mézy, ležící na Severní pláni ve španělské kolonii Saint Domingue. Důležitou roli v příběhu hrají africká náboženství, kult vúdú a vliv vyprávění dalšího otroka a učitele Ti Noela, Mackandala. „Jednoručák“ (Mackandal přišel během práce s lisem na cukrovou třtinu o ruku), je také vůdcem prvního, nepovedeného povstání, které se v románu odehrává. Při něm je polapen a později veřejně upálen. Druhé povstání je mnohem závažnější a mnoha jeho protagonistům se dostává podobně tvrdých trestů. Situace v kolonii je navíc dále napjatá a Lenormand de Mézy se rozhoduje co nejdříve odjet na Kubu.

Děj je fragmentovaný, a část vyprávění se například odehrává na blízkém Želvím ostrově v době, kdy už proběhlo úspěšné povstání otroků ze Saint Domingue z roku 1791. Svůdná Paulina Bonapartová tam čeká na svého chotě, generála Leclerka, snažícího se mezitím získat

¹³⁵ Hodoušek, Eduard. Cit. d., s. 155.

¹³⁶ Shaw, Donald L. Cit. d., s. 90.

¹³⁷ Hodoušek, Eduard. Cit. d., s. 155.

¹³⁸ Tamtéž.

kolonii zpět pro Francii. Generál se za ní vrací na Želví ostrov ve chvíli, kdy je nemocen žlutou zimnicí, brzy poté umírá. Paulina odplouvá zpět do Evropy, stejně jako zbytky neúspěšného invazního vojska.

Později se spolu s Ti Noelem vracejí čtenáři knihy na Hispaniolu, kde je následně protagonista, ačkoliv již notně starý, nedobrovolně zařazen mezi pracovníky, kteří jsou nuceni nosit kameny na stavbu Citadely La Ferrière. Ti Noel tu zakouší ještě horší muka než za starých časů v područí bílých pánů. Součástí románu jsou také popisy konce vlády Henryho Christopha, proti kterému nakonec povstávají jeho poddaní, a král se nakonec ve svízelné situaci zabíjí vlastní rukou. Jeho žena a děti odjíždějí do Říma, kde se autor dále věnuje také osudům Solimána, který byl dříve osobním masérem Pauliny Bonapartové během sekvence, která se odehrávala na Želvím ostrově.

Po skončení prací na citadele se Ti Noel vrací na dřívější usedlost Lenormanda de Mézy a zažívá tu nejprve vcelku spokojené časy, ale později další zklamání při příchodu zeměměřičů. Na stavbě cesty, či železnice jsou znovu nedobrovolně využíváni černí obyvatelé Haiti, navíc nad nimi drží dozor mulati, což Ti Noel vidí s velkou nevolí.

V románu se dějí nadpřirozené, zdánlivě neuvěřitelné události. Aby nebyl znovu zotročen na stavbě cesty (tentokrát je již opravdu velice starý), bere na sebe Ti Noel, podobně jako kdysi jeho přítel Mackandal, podoby různých zvířat a srovnává jejich chování s lidským. Nakonec se kvůli podobnosti se světem lidí, kterou vidí ve světě mravenců a kvůli nespravedlnostem, kterých se mu dostává ve světě hus, vrací jako člověk mezi lidi. Rozhoduje se rozpoutat další revoluci proti mulatům. Ta vskutku vzplane.

Nakonec od oceánu přichází vichřice, která ničí vše, co jí přijde do cesty, včetně domu, v němž žije Ti Noel (a kde kdysi žil Lenormand de Mézy). A o Ti Noelovi od té doby již nikdo nic nevěděl¹³⁹, až snad na supa, který odlétá směrem ke Kajmanímu lesu (ten je místem, kde se prý odehrával obřad vúdú, který předcházela zahájení úspěšného povstání otroků z roku 1791). To může kromě smrti, znamenat další zvířecí přeměnu Ti Noela.

Možná poněkud překvapivě má tento román, ačkoliv se nejedná o zástupce indigenistické prózy s *Indiánskými poli* Jorge Icazy leccos společného. Proto považuji za příhodné zmínit se o některých z těchto podobností.

¹³⁹ Carpentier, Alejo. *Království z tohoto světa*, s 131.

5.3 Společné prvky v *Indiánských polích* Jorgeho Icazy a *Království z tohoto světa* Aleja Carpentiera

I přesto, že se tato práce nezabývá porovnáváním různých románů, je nasnadě, že výběr románů *Indiánská pole* a *Království z tohoto světa* jako dvou hlavních děl pro analýzu v této práci je zajímavý z pohledu vývoje latinskoamerické prózy. Shaw¹⁴⁰ považuje za klíčový rok v procesu jejího vývoje ve dvacátém století rok 1940. Je to podle něho mezník, který (všeobecně řečeno) odděluje starší, tradiční prózu, od té nové, pozdější. Román *Indiánská pole* byl vydán před tímto rokem (1934), *Království z tohoto světa* později (1949).

Nicméně, podle mého názoru se dají v obou románech nalézt mnohé podobné rysy. Vzhledem k tomu, že v případě *Indiánských polí* jde o typického zástupce indigenistického románu, lze tyto podobnosti opatrně převést na celý tento směr hispanoamerické literatury. Nutno dodat, že tyto podobnosti se vztahují především k prvním dvanácti kapitolám *Království z tohoto světa*¹⁴¹.

Děj se podobně jako v Icazově románu odehrává především v okolí venkovské usedlosti, nicméně, hlavní slovo na ní v tomto případě má francouzský pán Lenormand de Mézy. Pracovníci, tentokrát skuteční otroci, nejsou Indiáni, ale černoši¹⁴². Podobně jako v *Indiánských polích* nespokojenost vykořisťovaných vrcholí povstáním, které je dokonce signalizováno podobným způsobem (zatímco Andrés svolává Indiány zadutím na roh, signálem pro povstání otroků z francouzské části ostrova Hispaniola je v románu zadutí na mušle). Přestože je vzpoura otroků ve francouzské kolonii Saint Domingue z roku 1791 jediným úspěšným otročským povstáním v dějinách, obě povstání popisovaná v první a druhé části Carpentierovy knihy, jsou neúspěšná a následují jim velmi nesmlouvavé represe. Osud povstalců je podobný tomu Indiánů pracujících na velkostatku Cuchitamba.

V románu *Indiánské pole* je zařazen výjev, ve kterém je za netečného přihlížení Indiánů zbičováním potrestán indián Andrés. Podobnou scénou, se zprvu podobně netečným chováním černochoů, je ta, vyprávějící o popravě Mackandala. Tím podobnosti osudu těchto dvou postav nekončí. Andrés si při práci v lese amputuje špičku nohy, Mackandal si při práci s mlýnem

¹⁴⁰ Shaw, Donald L. Cit. d., s. 19.

¹⁴¹ Carpentier Alejo. *Království z tohoto světa*, s. 9-56.

¹⁴² Indiáni mezi postavami románu nefigurují, stejně jako nefigurovali mezi obyvateli ostrova v době, kdy se děj románu odehrává, tedy koncem 18. století, a začátkem 19. století. Setkáme se tu pouze s několika odkazy na jejich zaniklý svět. Nicméně trvalou vzpomínkou na přítomnost indiánů je arawacké jméno, které dostala republika Haiti (tedy „hornatá země“).

na drcení cukrové třtiny zmrzačí ruku, kterou mu následně amputují. Z Andrése se stane hlídač polí, z Mackandala hlídač dobytka.

Ve výše zmiňovaných úvodních sekvencích *Království z tohoto světa*, je podobná také typologie dalších postav. Připomíná tu, o které jsem se zmiňoval všeobecně ve spojitosti s indigenistickým románem (viz s. 23). „Zlým“ bělochům jsou v románu přisuzovány především negativní vlastnosti. Takřka všichni jsou násilní, zbabělí, nebo morálně zkažení. Nepoukazuje se příliš na jejich kladné stránky. V Carpentierově románu chybí snad pouze výraznější postava zkaženého zástupce kléru, jakou je v *Indiánských polích* farář Lamas.

Podobně jako v Icazově románu Indiáni, jsou také v tom Carpentierově černí obyvatelé Haiti využíváni za nelidských podmínek nejprve na plantážích cukrové třtiny, poté na stavbě citadely, a ještě později na stavbě cesty, kterou řídí mulati. I přesto, že si na rozdíl od Icazových Indiánů vybojovali svobodu, stále jim hrozí zotročování ze strany střídajících se vládnoucích skupin.

5.3.1 Historický kontext děje, tematika konce evropských kolonií v Americe

Děj se odehrává v rozjitřené kulise nejprve francouzské kolonie Saint Domingue a později nově vzniknuvší republiky Haiti. Carpentierův román se poměrně věrně věnuje některým historickým událostem, které se koncem 18. a začátkem 19. století odehrály na karibském ostrově Hispaniola. Do děje románu zasahují některé postavy ztvárňující důležité historické osobnosti revoluční a napoleonské Francie, a především rodícího se Haiti. Kromě mnoha zmiňovaných jmen a postav, které nemají v románu příliš důležitou roli, to jsou z těch opravdu významných osobností haitský král Henri Christophe (neboli Jindřich I.), Napoleonův švagr a generál francouzských vojsk (snažících se získat zpět ztracenou kolonii) Charles Leclerc a jeho choť Paulina Bonapartová. Nicméně, jak zmiňuje Shaw¹⁴³, jedinou fikční postavou v románu je Ti Noel. O historických událostech tvořících rámec románu *Království z tohoto světa*, pojednává ve svých pracích Markéta Křížová. O černošských povstáních na Saint Domingue potom kromě dalších věcí podrobněji v knize *Otroctví v Novém světě*¹⁴⁴. Právě tam¹⁴⁵ si všímá Mackandalova povstání, které je, stejně jako postava jeho původce důležité také pro Carpentierův román:

Podle dobových zpráv pocházel Mackandal z Guineje, z vysoce postavené, islamizované rodiny. Lis na třtinu mu rozdrtil ruku; přesto po svém útěku z plantáže téměř osmnáct

¹⁴³ Shaw, Donald L. Cit. d., s. 87.

¹⁴⁴ Křížová, Markéta. *Otroctví v Novém světě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2013. ISBN 978-80-7422-236-8, s. 91-93, 218-227.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 92.

let z úkrytu v horách znepokojoval francouzské kolonisty. Vytvořil si rozsáhlou síť informátorů a spolupracovníků z řad otroků i svobodných barevných a pokusil se zorganizovat všeobecné spiknutí, které mělo během jediného dne jedem zlikvidovat všechny bělochy na ostrově.

Po druhém nepovedeném povstání, které je v románu zachyceno, a které vede Jamajčan Bouckman, opouštíme spolu s Ti Noelem a jeho pánem Hispaniolu a další události, které se na ostrově odehrávají, nejsou přímou součástí románu. Na ostrov se s Ti Noelem vracíme až mnohem později, v době, kdy je již nastolena vláda krále Jindřicha I., Henriho Christopha.

Úspěšné, dlouho a pečlivě připravované povedené povstání propuklo v roce 1791. Jeho organizátoři využili rozbrojů mezi bělochy a mulaty, a také faktu, že se díky jejich potyčkám černoši, využívaní nyní také jako bojová síla, dostávali ke zbraním. Brutalita násilí, které se rozpoutalo, byla veliká, složitost situace navíc komplikovala skutečnost, že se do bojů zapojily dalších strany, které měly zájem na získání moci na Saint Domingue:

Jakkoli v té době otroci stále ohrožovali mulaty stejně jako bělochy, pokračoval zároveň boj těchto dvou skupin proti sobě. I v tomto případě se soupeření vyznačovalo cílenou krutostí. Nepokojů v nejbohatší kolonii na americkém území navíc využili soupeři Francie. Na Saint Domingue se vylodily anglické jednotky a také Španělé se pokusili o výpad z východní části ostrova. V jednu chvíli tak stálo proti sobě se zbraní v ruce sedm různých skupin: vzbouření otroci, svobodní barevní, *petits blancs*, *grands blancs*, Španělé, Angličané a proti nim všem oddíly francouzské armády, marně se pokoušející nastolit pořádek.

V boji všech proti všem nakonec převážila nejpočetnější skupina – bývalí otroci.¹⁴⁶

Následující období bylo nicméně plné dalších sporů a konfliktních situací. O znovunastolení své moci se snažili Francouzi, ale jejich snahám se již nedostalo úplného naplnění, přestože byla do Karibiku pod velením generála Leclerka vyslána expedice čítající 25.000 vojáků. I když byl zajat vůdce povstalců, Toussaint Louverture, prostí obyvatelé ostrova pokračovali v odporu a Francouzi ztráceli velké množství mužů také kvůli nemocem (mimo jiné románový, stejně tak jako skutečný Leclerc umírá na žlutou zimnici). Obnovené povstání pod vedením Jeana-Jacquese Dessalinese, Henriho Christopha a mulata Alexandra Pétiona (prve Leclerkova důstojníka) slavilo úspěch. Dessalines zvítězil v rozhodující bitvě u Vertières na podzim 1803 a po masakru zbylých Francouzů na ostrově byla 1. ledna 1804 vyhlášena republika Haiti.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 221.

Tomu, jak se dále vyvíjela situace v zemi, se věnuje Křížová ve své další práci *Stručná historie států: Haiti*¹⁴⁷. Násilí neskončilo (to jako by bylo zemi souzeno nejen v následujících letech, ale napříč celou její historií). Ačkoliv se země stala republikou, Dessalines se prohlásil za císaře Jakuba I., zemřel nicméně již v roce 1806 při potlačování vzpoury. Jeho nástupcem se stal jeho spolubojovník Henri Christophe (nyní král Jindřich I.), kterého ovšem neuznávali mulati a vytvořili si na jihu vlastní republiku s Alexandrem Pétionem v čele. Henry Christophe dal na severu kromě budování škol a infrastruktury podnět také k megalomanským projektům. Takovým, jakými je zkonstruování paláce Sans Souci a největší pevnosti západní polokoule, La Ferrière, jejíž stavba je již znovu součástí děje *Království z tohoto světa*.

Veškerý stavební materiál i výzbroj posádky byly na vrchol hory dopraveny na zádech lidských nosičů po úzkých a kamenitých stezkách. Jako jediná z haitských památek se La Ferrière ocitla na seznamu svtového dědictví UNESCO. Spíše než architektonickým zázrakem a mezníkem ve vývoji vojenské architektury je připomínkou ceny, kterou Haiti zaplatilo za svobodu, a to ztrátu mnoha občanských svobod, za něž bojovali vzbouření otroci a mulati na konci 18. století, i pokles ceny lidského života a lidské práce v chaosu století následujícího.¹⁴⁸

Křížová si všímá také zdravotních problémů na konci života Jindřicha I. (které jsou v románu provázené zjevením ducha kněze, jehož dal předtím Christophe zaživa zazdíť) a jeho smrti¹⁴⁹: „V srpnu roku 1820 král Jindřich I. částečně ochrnul po záchvatu mrtvice. Když se tato zpráva rozkřikla, došlo k povstání, během nějž Christophe spáchal sebevraždu.“

Následně se moci ujal mulat Jean-Pierre Boyer, jehož postava v románu nevystupuje. Nového vlivu mulatů si s nevolí všímá (a podivuje se mu) Ti Noel v sekvenci, v níž sleduje zeměměřičské práce na „jeho“ pozemku a vidí pracující černochoy střežené mulatskými dozorci na koních¹⁵⁰. Křížová nové rozpoložení sil v haitské společnosti s důležitou rolí mulatů, které je také reflektováno v románu, vysvětluje takto:

Celá země se pak znovu spojila pod vládou dalšího mulata Jeana-Pierra Boyera, zvoleného už po smrti Pétionově prezidentem jižní části Haiti. Boyer slavnostně vstoupil do hlavního města, které opět přijalo název Cap Haïtien namísto Cap Henri, a prohlásil republiku Haiti za znovusjednocenou. Zároveň však během své vlády zajistil trvalou převahu mulatů“.

¹⁴⁷ Křížová, Markéta. *Stručná historie států: Haiti*. Praha: Libri. 2009. ISBN 978-80-7277-424-1, s. 49-58

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 53.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 54.

¹⁵⁰ Carpentier, Alejo, S. 125.

Království z tohoto světa se tak řadí mimo jiné mezi romány, které se vrací k tématu bojů za nezávislost zemí Latinské Ameriky. Výsledkem této transformace byl vznik nových republik (vedlejším efektem na Haiti bylo takřka kompletní vyhubení bělochů). Carpentierův román patří tedy také mezi díla, ve kterých je zahrnuta tematika zničení světa kolonií evropských zemí na americkém kontinentě (viz s. 14-15).

5.4 Téma zkázy světů v románu *Království z tohoto světa*

V jedné z předchozích podkapitol zmiňují podobnosti mezi *Indiánskými poli* Jorge Icazy a *Královstvím z tohoto světa*. Přestože v obou románech existují podobné prvky, oba jsou ve skutečnosti v mnoha ohledech rozdílné. *Království z tohoto světa* vypráví o konci světa bělochů v kolonii Saint Domingue. Nejedná se navíc o Španěly, ale o Francouze. O světě černochů, kteří jsou v první fázi románu zotročováni bělochy (později dalšími černochy, a nakonec mulaty) se nedá říci, že by byl tak bezútěšný, jako ten indiánský z románu Jorge Icazy. Také celkově prostředí románu je mnohem optimističtější. Osvobozující povstání se v tomto případě zdaří.

Zánik bělošského světa na Saint Domingue začíná po zmizení Mackandala. Bílí osadníci začínají umírat kvůli otravám a ostrovem se šíří hrůza a strach. Zdá se, že si před otravou nemůže být nikdo z bělochů jistý. Bojí se pít vodu, a víno zvětšuje míru jejich agresivity vůči otrokům. Zavádějí se různá obranná opatření. Nakonec jeden z otroků, křivonohý Fula, pod pohrůzkami prozradí, že původcem otrav je jednoruký Mackandal. Tvrdí také, že je prý obdařený starými africkými božstvy mimořádnými schopnostmi a je vyvolený k tomu, aby skoncoval s bělochy v nastávajícím vyhlazovacím tažení. Pohrůžky, pod kterými Fula promluvil, jsou nakonec vykonány, přestože promluvil a na statku se rozpoutá zuřivé bičování. Na pláních a na horách ostrova potom velká pátrací akce. Vše se ale zdá být marné. Mackandal jako by byl neviditelný. Mezi otroky začínají ještě výrazněji bujet legendy o Mackandalových nadpřirozených schopnostech a o jeho proměnách v různá zvířata. Velkou roli v těchto pověstech hrají domorodá náboženství spojená s obřady vúdú. Otroci věří tomu, že Mackandal dá, podporován jejich původními božstvy, jednoho dne povel k velkému povstání.

A Mackandal se vskutku vrací. Při oslavě propojené s kultem vúdú, jakoby vyrostl ze země za dunícími bubny. Opravdu chystá povstání, ale otroci zapomenou na opatrnost a jsou prozrazeni. Mackandal při jeho pozdější veřejné popravě málem dokáže uprchnout. Vyklouzne z pout a snaží se vmístit mezi přihlížející otroky. Ve vyvolaném zmatku si většina z nich nevšimne, že je rozsudek nakonec skutečně vykonán. Mackandalovu legendu se proto jeho popravou nepodaří zničit. Spíše naopak. Černoši odcházejí spokojení a spíše veselí, protože si myslí, že Jednoručák znovu upláchl.

Za nějakou dobu nastane další povstání. V jeho čele stane Jamajčan Bouckman. Probíhá v době, kdy již Lenormand de Mézy prožívá roztrpčení z nálad odmítajících otroctví, které se skrze zprávy o Francouzské revoluci dostávají do jejích kolonií (téma vzdálené politické transformace – konce, zkázy dřívějšího systému – se tu znovu objevuje v hispanoamerickém románu). Nové povstání otroků je mnohem horší než to předchozí. Při jejich motivování ke vzpouře hraje roli také přesvědčování o tom, že bůh bílých nařizuje zločin¹⁵¹. Revoltě předchází obětování vepře. Hlavní vůdci povstání si jeho krví pomazávají rty. K manipulaci davu proti bělochům je použito náboženství.

Povstání prožijeme, při čtení románu s Lenormandem de Mézy ve studni. Tam se stačí schovat, když uslyší zvuky lastur, které burcují otroky ke vzpouře. Vidí, jak se ti jeho naráz vyhnou z baráků a zavraždí účetního, který vychází z domu se zbraní v ruce. „Luego de mojarse los brazos en la sangre del blanco, los negros corrieron hacia la vivienda principal, dando mueras a los amos, al gobernador, al Buen Dios y a todos los franceses del mundo¹⁵² (Když si smočili paže v bělochově krvi, běželi černoši k hlavnímu stavení, provolávající smrt pánům, guvernérovi, pánbíčkoví a všem Francouzům na světě¹⁵³).“

Krutost otroků je při povstání veliká. Přesto je znovu potlačeno. Exemplárně potrestaných je tentokrát mnoho. Lenormand de Mézy přijíždí, potom, co se po dvou dnech odváží vylézt ze studny, do Cap Francais právě včas, aby stihl zabránit popravě Ti Noela a svých posledních dvanácti otroků. Prosí za ušetření jejich životů u guvernéra. Otroci jsou drazí, Lenormand de Mézy nechce o všechny přijít. Kouká se na ně znovu více jako na svůj majetek, jehož ztráta by byla velmi bolestivá, než jako na lidské bytosti.

Situace na ostrově se zdá být nadále vážnou a Lenormand de Mézy se rozhoduje odplout na Kubu. Otroci zabíjeli a znásilňovali po celé Severní pláni. Velký pesimismus vyznačuje také z guvernéra Blanchelanda. Ten má velké (a oprávněné) obavy z toho, co by se mohlo stát příště. Spílá osvíceným filozofům ze starého kontinentu, cítí, že se kolonie řítí do zkázy a nejraději by vyhladil všechny otroky na ostrově: „Monsieur Blanchelande estaba por el exterminio total y absoluto de los esclavos, así como de los negros y mulatos libres. Todo el que tuviera sangre africana en las venas, así fuese cuarterón, tercerón, mameluco, grifo o marabu, debía ser pasado por las armas¹⁵⁴ (Pan Blanchelande je pro úplné a naprosté vyhlazení otroků a stejně

¹⁵¹ Carpentier, Alejo. Cit. d., s. 47.

¹⁵² Carpentier, Alejo. Cit. d., s. 49

¹⁵³ *Indiánská pole*, s. 50.

¹⁵⁴ Carpentier, Alejo. Cit. d., s. 53.

tak i svobodných černochoů a mulatů. Každý, kdo má v žilách africkou krev, ať je to kvarteron, terceron, mameluk, potomek černochoa a Indiánky nebo marabu, musí zhynout zbraní.¹⁵⁵⁾“.

V tuto chvíli Saint Domingue opouštíme. O dění na ostrově se dovídáme pouze z útržkovitých zpráv a dohadů Ti Noela, který následně pobývá na Kubě. Vracíme se tam nakrátko s Paulinou Bonapartovou, která ale brzy kvůli nebezpečné situaci z Hispanioly odplouvá, a také k ní se zprávy dostávají zprostředkovaně. Francouzi trpí kromě odporu černochoů také nemocemi. Nakonec se za svou manželkou vrací nemocný a umírající generál Leclerc. Francouzská porážka je definitivní.

Nejhůře se Ti Noel cítí paradoxně potom, co je Saint Domingue zbaveno bělochoů a on se může již jako svobodný vrátit na Hispaniolu. Zamýšlí žít na usedlosti, kde kdysi pobýval ve službách pana Lenormanda de Mézy. Ale plány mu překazí skutečnost, že je znovu zotročen. Tentokrát vlastními lidmi (na bělochy a na mulaty se kouká jako na nepřátele, cizince, na černochoy jako na své lidi). Ti Noelovi se dokonce v této sekvenci zdá, že mu bylo lépe za dávných časů Lenormanda de Mézy. Bílí páni se totiž, přes vše, co dělo za oněch časů, snažili o zachování života a dobrého zdraví svých otroků. Ti totiž byli jejich majetkem a zaručovali jim slušnou naději na dobrý zisk.

Království černochoa Jindřicha I., tedy Henryho Christopha ale netrvá věčně a potom, co se dostane do vážných zdravotních problémů, ho opouštějí jeho dvořané. Král prožívá krátkou samotu v obrovských prostorách paláce Sans Souci. Jeho království je v troskách. Nakonec, ve chvíli, kdy se blíží povstalci, kteří chtějí skoncovat s jeho vládou, spáchá sebevraždu.

Stáváme se svědky neustále se opakujících revolucí a snahy černého obyvatelstva o nastolení spravedlivějšího systému. Ať se však k moci dostane kdokoliv, skončí to znovu jejich zotročováním. Oni si ale příliš nezoufají a vždy nakonec znovu povstanou. Chopí se zbraní s vírou v lepší budoucnost.

Úplný závěr příběhu patří vichřici, která s velkou silou udeří na Severní pláň a smete dům Ti Noela, centrum, do kterého jsme se v různých pasážích románu vraceli a sledovali jeho postupné chátrání potom, co se v něm usídlil Ti Noel.

Román *Království z tohoto světa* sdílí leckteré prvky s románem Jorge Icazy *Indiánská pole*. Tentokrát jsou ale utlačovaní ti, kdo zkázu světa (tedy tu světa bílých na Saint Domingue koncem 18. století), která se odehraje v tomto románu, způsobí. Proto tento konec není prezentován jako příliš tragický. Naopak jejich svět přetrvává i další příkoří, kterých se jim nyní

¹⁵⁵ *Království z tohoto světa*, s. 54.

dostává. Autor, ze svých hrdinů vytváří nezlomný lid, který vždy dokáže vstát a čelit s novou živelnou silou další várce nespravedlností. Důvodem přítomnosti tématu zkázy světů je reflektování historických událostí. Román je spíše oslavou nezlomné vůle člověka snažit se znovu a znovu dosáhnout zlepšení okolností své existence a vytvoření spravedlivějšího světa.

Nad přísně hierarchizovaným světem bělochů ovládaným penězi tu vítězí živelná touha po svobodě. Vláda většinu bývalých otroků příliš nezajímá. Touží pouze potom, aby mohli spokojeně žít a pracovat sami pro sebe na pozemcích, které si zabrali po běloších, aniž by je přitom svazovala a zotročovala něčí touha po moci. Revoluce, kterou v závěru vyvolává Ti Noel, jemu samotnému nemá přinést větší moc. Byla pouze voláním po volnosti a svobodě, nepodřízenosti. Touží zničit svět, ve kterém se k moci dostali mulati s vírou, že se ho nikdo další znovu nebude pokoušet ovládat, ne proto, že jim chce otěže moci přebrat, ale proto, aby bylo zachováno bezvládí.

6 Téma zkázy světů v některých dalších literárních dílech 20. století

V této kapitole se budu věnovat několika literárním dílům druhé poloviny 20. století a jednomu již ze započatého století dvacátého prvního. Půjde především o román *Sto roků samoty* od kolumbijského spisovatele Gabriela Garcíi Márqueze. Také poukáži na několik společných rysů ve zmiňovaném románu a těch, které jsem analyzoval v minulých kapitolách a celkově v literárních dílech s tématem zničení světů.

6.1 *Sto roků samoty* a další díla Gabriela Garcíi Márqueze

Kolumbijský autor Gabriel García Márquez je jedním z nejvýznamnějších spisovatelů 20. století, a vzhledem k tomu, že téma zkázy světů je přítomné také v některých z jeho románů a povídek, chtěl bych se především jemu blíže věnovat v této kapitole.

Řada autorů zmiňuje¹⁵⁶, že začátek *Sto roků samoty* je parodií či přepracováním biblického mýtu stvoření světa a závěr je naopak apokalypsou. Nicméně ještě dříve než nastane, proběhne v ději románu několik událostí, které znamenají důležité a nevratné transformaci světa, ve kterém se román odehrává (navázání kontaktu s okolním světem a příchod zástupce státní moci, přivedení železnice do Maconda, kde se děj odehrává).

Podobně jako existují spojitosti mezi románem *Indiánská pole* a *Království z tohoto světa*, existují také spojitosti mezi nimi a mistrovským dílem Garcíi Márqueze (a snad také dalšími hispanoamerickými literárními díly, zahrnujícími téma zkázy světů). Již v kapitole o *Indiánských polích* Jorge Icazy jsem zmiňoval, že postava Mr. Browna se v lecčems podobá postavě Mr. Chapyho. Společné rysy by se daly nalézt také mezi těmito dvěma charaktery a Lenormandem de Mézy z románu Aleja Carpentiera.

Společným rysem provázejícím zničení světů nejenom ve výše zmiňovaných dílech, je morální úpadek společnosti. Tento rys je společný úpadkovým a nakonec zničeným společenstvím ve všech třech zmiňovaných románech).

Především v případě *Indiánských polí* a *Sto roků samoty* potom lze mluvit o sekvenci zdánlivě nespojitých negativních příhod a událostí (tedy osudu?), které provázejí život komunity, která spěje k zániku. V *Království z tohoto světa* tyto nástrahy provázejí spíše otroky, později svobodné černochoy, jejichž svět nicméně na rozdíl od toho bělošského (myslím tím toho na Haiti konce 18. a začátku 19. století) nezanikne. Důležitým momentem, který vše obrátí k horšímu, je jak v *Indiánských polích*, tak ve *Sto roků samoty*, přítomnost „gringů“.

¹⁵⁶ Například Curiel, Rosario. Carpentier y García Márquez: Maravilla y magia de la utopía. In *Quinientos años de Soledad: Actas del congreso <Gabriel García Márquez>*. Ed. Túa Bielsa. Zaragoza: Tropelías. 1992. ISBN 84-922916-1-3, s. 443-451. Co je zajímavé, věnuje se také některým spojitostem mezi zmiňovaným románem Garcíi Márqueze a *Ztracenými kroky* Aleja Carpentiera.

V Macondu se začnou věci ubírat špatným směrem po masakru stávkujících dělníků z banánových plantáží, následující po nějaké době příchodu „banánové společnosti“ s Mr. Brownem v čele. Hned po masakru nastává déle než tři roky trvající devastující dešť spojený s potopami, který znamená odchod společnosti a také konec prosperity města, ekonomický úpadek. Po dešti následují dlouhá léta sucha. Z Maconda se stává svého typu prokleté místo. Dům, ve kterém se většina děje románu odehrává nebo je s ním spojena, je pomalu pohlcován pralesem a ovládán mravenci. Jeho obyvatelé stárnou a postupně umírají. Městečko je poděšeno vlnami umírajícího ptactva. Mezi obyvateli se začínají šířit zvěsti o různých špatných znameních. Tématem osudu ve *Sto roků samoty* se ve své práci zahrnuté do sborníku *Quinientos años de soledad (Pět set let samoty)*, věnovanému díle Garcíi Márqueze zabývá například Cécile Welter¹⁵⁷.

Podobně jako ve *Sto roků samoty*, je velká část děje *Království z tohoto světa* centrována kolem jednoho místa, tedy domu Lenormanda de Mézy. Pokud se od něho autor ve svém vyprávění vzdálí, znovu se k němu vrací. Úplný závěr příběhu potom vypráví o zničení domu. Ještě více je děj románu spojen s domem rodiny Buendíových ve *Sto roků samoty*.

Stejně jako v *Království z tohoto světa* jsme v závěrečné pasáži *Sto roků samoty* svědky zničení tohoto ústředního místa. Navíc, velmi podobným způsobem. Podobně jako vichřice, která přijde od oceánu, vyvrací stromy a způsobí zhroucení posledních zbytků domu na Severní pláni, také biblický vítr vymaže ze světa nejen dům Buendíových, ale celé Macondo. Je zničen celý tento malý literární svět přesně tak, jak to ve svých pergamenech zaznamenal Melquíades. Okolností si všímá Eva Valcárcelová¹⁵⁸:

Vítr ve většině kosmogonických tradic symbolizuje zprostředkovací prvek nebe a země. Božské zprávy mohou být zuřivé nebo harmonické. V našem případě jsou vyjádřením boží pomsty, či projevem božího hněvu. Vítr je poslem totálního zničení Maconda v závěrečné kapitole *Sto roků samoty*...

Téma zkázy světů je přítomno také v některých dalších dílech Garcíi Márqueze. Román *El general en su laberinto* (1989, *Generál ve svém Labyrintu*, česky vydáno v roce 1995)

¹⁵⁷ Welter, Cécile. El vórtice del destino en *Cien años de Soledad*. In *Quinientos años de Soledad: Actas del congreso <Gabriel García Márquez>*. Ed. Túa Bielsa. Zaragoza: Tropelías. ISBN 84-922916-1-3, s. 343.

¹⁵⁸ Valcárcel, Eva. Símbolos de construcción y destrucción: La casa y el agua. In *Quinientos años de Soledad: Actas del congreso <Gabriel García Márquez>*. Ed. Túa Bielsa. Zaragoza: Tropelías. ISBN 84-922916-1-3, s. 697. „El viento en la mayoría de las tradiciones cosmogónicas, simboliza al elemento mediador entre el cielo y la tierra. Los mensajes divinos pueden ser coléricos o pueden ser armónicos; en nuestro caso, son el testimonio de una venganza divina o la manifestación de la cólera del dios. El viento es el mensajero de la destrucción total de Macondo en el capítulo final de *Cien años de soledad*.“

vypráví o posledních dnech a velké deziluzi jednoho z hlavních představitelů bojů za nezávislost zemí Latinské Ameriky, Simóna Bolívara. Jedná se částečně také (prostřednictvím vzpomínek některých hrdinů románu) o rekonstrukci okamžiků, které byly součástí konce světa španělských kolonií v Americe.

K zániku frankistického Španělska odkazuje povídka ze sbírky *Doce cuentos peregrinos* (1992, *Dvanáct povídek o poutnících*, česky vydáno v roce 1996), *Solo vine a hablar por telefono*¹⁵⁹ (*Přišla jsem si jen zatelefonovat*). Téma potopy se u Garcíi Márquize objevuje kromě dalších děl také v povídce ze sbírky *Ojos de perro azul* (1947, 1974, *Oči modrého psa*, česky vydáno v roce 1997), *Monólogo de Isabel viendo llover en Macondo*¹⁶⁰ (1955, *Monolog Isabel, která se dívá, jak prší v Macondu*). Kolumbijský autor tu představuje ničivou sílu řeky.

6.2 Mario Vargas Llosa

Kromě tvorby Garcíi Márquize bych rád na závěr zmínil některé romány Maria Vargase Llosy. V nich se objevuje znovu spojitost se starými indiánskými náboženstvími, a také se sektářskými kultury.

V humorně-erotickém románu *Pantaleón y las visitadoras* (1973, česky vyšlo v roce 1994 jako *Pantaleón a jeho ženská rota*¹⁶¹) figuruje postava bratra Franciska. Ten ohlašuje nadcházející konec světa a zakládá Bratrstvo arch. To je náboženskou sektou (podobnou některým, kterých v Latinské Americe působila ve skutečném světě napříč její známou historií celá řada), která se nejprve pomocí darů, později však krvavých obětí a časem dokonce i těch lidských, snaží oddalovat předpovídanou apokalypsu (podobně jako kdysi například Aztékové, viz str. 13). Bratr Francisco získává obrovskou popularitu, a nakonec musí být kvůli udržení veřejného pořádku proti sektě nasazena armáda. Bratr František se však stihne před dopadením nechat ukřížovat a umírá.

V románu *El hablador* (*Vypravěč*, 1987, česky vyšlo v roce 2003 v překladu Anežky Charvátové¹⁶²) Indiáni Mačigengové z peruánské oblasti amazonského pralesa ve shodě se svým tradičním náboženstvím putují, aby se nezastavilo slunce a nezanikl jejich svět. Zmiňují se v něm také těžké časy za kaučukové horečky, kdy byl jejich kmen takřka vyhuben.

¹⁵⁹ Garcíi Márquez, Gabriel. *Todos los cuentos*. Barcelona: Mondadori. 2012. ISBN 978-84-397-2649-4, s. 415-430.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 125-132.

¹⁶¹ Vargas Llosa, Mario. *Pantaleón a jeho ženská rota*. Praha: Odeon. 1994. ISBN 978-80-207-1357-5.

¹⁶² Vargas Llosa, Mario. *Vypravěč*. Praha: Mladá fronta. 2003. ISBN 80-204-1050-3.

Podobně je tematika zničení světů přítomná například v dalším románu Vargase Llosy *La guerra del fin del mundo* (1981, *Válka na konci světa*), či *La fiesta del chivo* (2000, *Kozlova slavnost*), vyprávějící o zániku diktatury Rafaela Leónidase Trujilla v Dominikánské republice.

Dostal jsem v mém zamýšleném chronologicky uspořádaném přehledu do období druhé poloviny 20. století a v tomto bodě ho také ukončím. Přítomnost tématu zkázy světů by se dala, jak již jsem zmiňoval, vystopovat v dílech mnoha hispanoamerických autorů. Můj přehled byl opravdu velice stručný a věnoval se hlavně těm největším mistrovským dílům.

Jak již jsem zmiňoval v úvodu, je těžké o nějakém zániku či katastrofě mluvit jako o zničení definitivním. Skoro vždy totiž následuje transformace, přeměna, či obnova. Jako příklad může sloužit příběh, který do své knihy *Historia secreta de Chile* (2015, *Tajné dějiny Chile*) zařadil Jorge Baradit. Vypráví o ničivém zemětřesení, které postihlo Santiago de Chile v roce 1647¹⁶³. Apokalyptické výjevy v něm děsí obyvatele tehdy čtyřtisícového města. Všichni očekávají konec světa a různé události z předchozích dnů se zpětně interpretují jako jeho předzvěsti. Během zemětřesení a později kvůli jeho následkům (chladu, hladu, nemocem) které město postihnou, zemře většina jeho obyvatel. Ale úplný konec, ten nenastane. Místo toho během následujících staletí vyroste na stejném místě jedno z největších měst na Světě.

¹⁶³ Baradit, Jorge. *Historia secreta de Chile*. Santiago de Chile: Sudamericana. 2015. ISBN 978-956-262-469-5, s. 27–39.

7 Téma zkázy světů jako specifický znak hispanoamerické literatury?

Zdali je téma zkázy světů specifickým znakem hispanoamerické literatury, je složitě zodpověditelná otázka. Samozřejmě to není autonomní rys, který by se nevyskytoval v žádné z dalších literatur. Téma zkázy světů je v podstatě celosvětově velice frekventované kulturní a náboženské, nejen literární téma. V různých formách, tak jak jsem ho prezentoval v této diplomové práci, je pravděpodobně přítomno (snad jen v jiné míře) ve všech světových literaturách.

Těžko (a snad to není možné vůbec) lze prokázat, že se tato tematika v hispanoamerické literatuře vyskytuje častěji, než v těch ostatních. Mezi argumenty, které by tomu mohly napovídat, nicméně patří turbulentní historie plná zvrátů (reálný svět je předobrazem pro literaturu), kterou současné hispanoamerické země musely projít, existence mnoha původních náboženství a mytologií, v nichž bylo toto téma přítomno, povaha zdejší překrásné, ale zároveň kruté a za jistých okolností ničivé přírody, velká spjatost obyvatelstva, a také některých autorů s katolickým náboženstvím a existence velké bídy nejhudších sociálních vrstev některých zemí, jejich náchylnost k fatalismu.

Porovnání s dalšími literaturami založené na pevných a nezpochybnitelných datech, je nicméně obtížně proveditelné (pokud vůbec).

Na závěr mé práce jsem se rozhodl porovnat četnost výskytu některých výrazů, jejichž význam lze spojovat s tematikou zkázy světů, nebo které na ni alespoň odkazují (což neznamená, že musí být zahrnuty v dílech, v nichž je tato tematika přítomna nebo že automaticky každé dílo, ve kterém budou zahrnuty, bude, nebo musí obsahovat téma zkázy světů), v rámci hispánských literatur, tedy té španělské a hispanoamerické. Použiji k tomu korpusovou analýzu děl literárních autorů zahrnutých mezi texty v korpusu InterCorp v8 – Spanish¹⁶⁴.

7.1 Korpusová analýza

Korpusovou analýzu provádím celkově na vzorku 125 děl autorů španělské a hispanoamerické literatury, které korpus obsahuje (a které jsem z něj vybral a zařadil do subkorpusu). Autory těchto děl (převážně románů a sbírek povídek) jsou v 84 případech Hispanoameričané, ve 41 případech potom Španělé. Poměr děl Hispanoameričanů (67,2 % z analyzovaného vzorku) a Španělů (32,8 %) je přibližně 2:1. Tuto skutečnost v analýze zohledním.

¹⁶⁴ Čermák, P. – Vavřík, M.: *Korpus InterCorp – španělština, verze 8 z 4. 6. 2015*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. [on-line]. [cit. 24. července 2016]. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.

Vybral jsem tedy následující seznam španělských slov, která lze spojovat se zánikem světů: Apocalipsis (apokalypsa), apocalíptico (apokalyptický), fin del mundo (konec světa) a poněkud všeobecnější výraz destrucción (destrukce), který je spíše spojen s ničením celkově.

Protože lze slovní spojení fin del mundo (konec světa), také použít ve významu indikujícím oblast, nebo místo, nacházející se v nějaké odlehle, či izolované končině (například jako ve větě: Chile je země na konci světa.), tak jsem z výsledného vzorku celkově 64 použití v daném korpusu děl oddělil a zanalyzoval pouze vzorek 37 použití, indikujících význam zánik světa.

Výraz	Celkový počet použití v analyzovaných dílech	Počet použití v dílech hispanoamerických autorů	Počet použití v dílech španělských autorů
Apocalipsis	60	44 (73,33 %)	16 (26,66 %)
Apocalíptico	13	8 (61,53 %)	5 (38,46 %)
Fin del mundo (význam apokalypsa, zničení světa, katastrofa)	37	32 (86,5 %)	5 (13,5 %)
Destrucción	127	86 (67,7 %)	41 (32,3 %)

Tabulka 1: Statistika užití vybraných výrazů v hispanoamerických a španělských literárních dílech.

Z tabulky vyplývá, že poměr počtu užití jednotlivých výrazů se v případě statistiky počtu použití výrazu destrucción takřka přesně shoduje s poměrem zkoumaných hispanoamerických a španělských děl. V případě slova apocalipsis je počet použití v hispanoamerických dílech o pouhých 6 % vyšší, v případě přídavného jména apocalíptico o přibližně 5,7 % nižší. Výrazný je pouze rozdíl u počtu použití slovního spojení fin del mundo. O přibližně 19,3 % je použit častěji v hispanoamerické části děl z analyzovaného vzorku. Celkově se tedy dá říci, že výskyt vybraných výrazů je v průměru na jedno dílo vsutku častější v případě hispanoamerických děl, ačkoliv rozdíl není příliš výrazný. Pouze přídavné jméno apocalíptico zařazovali v poměru na zkoumaná díla častěji Španělé.

Souhlasím, že získané údaje mohou být poněkud zavádějící, protože analýza byla provedena pouze na vzorku 125 děl, která se od sebe navíc liší svou délkou a při zahrnutí jiných autorů, by mohl být výsledek analýzy rozdílný a navíc, jak již jsem zmiňoval, použití daných výrazů nezbytně nemusí indikovat, že dané dílo téma zkázy světů opravdu obsahuje. Nenapadá mne,

nicméně, v tuto chvíli lepší způsob, kterým by bylo možné získat statistická data pro podobné porovnání.

8 Závěr

Diplomová práce se zabývala tématem zkázy světů v hispanoamerické literatuře. Pokusil jsem se v ní o vytvoření stručného přehledu některých významných děl hispanoamerické literatury, která dané téma zahrnují. Detailně jsem potom analyzoval jeho přítomnost ve dvou románech dvacátého století.

Celkově je často téma zkázy světů v hispanoamerických literárních dílech přítomno formou odkazů na skutečné události z historie. To je například případ románu Aleja Carpentiera *Království z tohoto světa* a zničení světa bělochů ve francouzské kolonii Saint Domingue konce 18. století. Ve skutečnosti si ovšem více než zkázy bílých kolonizátorů, autor všímá utrpení černých otroků. Ti si i přes velké strádání a útisk v různých obdobích dokáží uchovat ducha vzpoury.

Jindy jde o smyšlené příběhy, které nicméně často na skutečné události poukazují a reflektují přitom autorův pohled na společenskou či politickou problematiku. Někdy taková díla sloužila dokonce jako zbraň proti aktuálnímu rozpoložení sil ve vládnoucích kruzích některých zemí. Takovým případem je román *Indiánská pole* Jorgeho Icazy. V něm je podobně jako v *Království z tohoto světa* důležitým faktorem utrpení vykořisťovaných pracovníků, kterými tu jsou ovšem Indiáni. Ti na velkostatku Cuchitamba pracují v podstatě v nevolnických podmínkách. V jejich případě nicméně není revolta úspěšná a vede pouze k odvetné vojenské akci, která přinese zkázu jejich malého světa.

Povstání je celkově jedním z typických prvků indigenistického románu. Vzhledem k tomu, že jsou dvacátá léta obdobím zakládání levicových politických stran v mnohých latinskoamerických zemích (včetně Icazova Ekvádoru), může být revoluční téma odkazem také na bolševickou revoluci a zničení carského Ruska, proběhnuvší koncem druhého desetiletí 20. století.

Podobné rysy s Icazovým a celkově indigenistickým románem mají také další zástupci literatury první poloviny 20. století. Vzhledem k tomu, že místní vlády často poskytovaly různé výhody a v některých případech dokonce vojenskou podporu proti protestujícím či povstávajícím dělníkům bohatým americkým společnostem, jedná se v mnoha případech o díla s antiimperialistickou tematikou.

Celkově se dá říci, že především v klíčových obdobích byla (a dále je) literatura v Hispánské Americe silně politicky a společensky angažovaná. Literární autoři také například velkou měrou v důsledku přispěli k osvobození hispanoamerických zemí a ke zkáze světa španělských kolonií v Americe.

Časté jsou v hispanoamerické literatuře odkazy na (nejen) biblické apokalyptické vize a mýty. Za společné rysy většiny vybraných děl zobrazujících zánik světů by se dal počítat morální úpadek společnosti. Mnohá díla také prezentují sekvenci neblahých událostí, které nakonec vyvrcholí finální a definitivní katastrofou.

Součástí diplomové práce byla také korpusová analýza, v níž jsem porovnával četnost výskytu některých slov, která lze spojovat s tématem zkázy světů (která však nemusejí nutně jeho výskyt v dílech indikovat) ve španělské a hispanoamerické literatuře. Četnost výskytu byla v té hispanoamerické ve většině případů častější, nicméně rozdíl nebyl až na jednu výjimku příliš markantní. Pro úplné zodpovězení otázky do jaké míry je toto téma specifickým a singulárním rysem hispanoamerické literatury v porovnání s dalšími literaturami by patrně bylo třeba vypracování samostatné, na komparaci zaměřené studie (ale pochybuji o tom, že by mohla přinést jednoznačné výsledky).

Nicméně, celkově lze říci, že téma zkázy světů bezpochyby přítomné v hispanoamerické literatuře je. Vyskytuje se v různých formách ve většině jejích období od toho předkolumbovského až do dnešních dnů. Důvody by se daly nalézt v historii plné zvrátů, válek a změn mocenského uspořádání jak nejprve v rámci kontinentu, tak později jeho jednotlivých zemí. V dějinách Hispánské Ameriky proběhlo nejedno převrstvování starých mocenských a společenských struktur, jež se v mnoha případech odrazilo v literatuře. Tyto změny v ní byly popisovány někdy méně, jindy více zaujatým způsobem. Některá díla vyjadřovala nevoli, protest, či alespoň nostalgii pociťovanou v obdobích razantních transformací, které často znamenaly konec politických celků, přinesly těžké časy některým složkám obyvatelstva nebo znamenaly konec dřívějšího způsobu života.

Svoji důležitost pro téma zkázy světů má v Hispánské Americe také úchvatná, ale zároveň krutá příroda, ve které dřímá veliká destruktivní síla. Samozřejmě také ta je předmětem ztvárnění v nejednom literárním díle. Roli hraje též geografická poloha v oblasti sféry vlivu Spojených států amerických, stejně jako vliv náboženství, a to nejen křesťanství, ale také těch starých indiánských, a dokonce afrických.

Přesto je těžké o zkáze, konci světa, či katastrofě mluvit jako o původci zničení definitivního. Skoro pokaždé (a snad úplně pokaždé) zkáze totiž následuje obnova. Zánik jedné věci (skutečnosti, systému, či způsobu života) je v podstatě svého způsobu transformací, přeměnou. Na ruinách starého, zničeného světa vznikne nový, i když se od toho původního v mnoha bodech může lišit.

Seznam použité literatury

- AZUELA, Mariano. *Los de abajo: La luciérnaga y otros textos*. Caracas: Biblioteca Ayacucho. 1991. ISBN 980-276-133-8.
- AZUELA, Mariano. *Vojáci bídy*. Praha: Naše vojsko, 1964. Knihovna vojáka.
- BALLOL, Berta Alfonso et al. 1987. *El Camino de Hierro de La Habana a Güines: Primer Ferrocarril de Iberoamérica*. Madrid: Raíz Técnicas Gráficas, S. L. ISBN 84-404-0570-7.
- BARADIT, Jorge. *Historia secreta de Chile*. Santiago de Chile: Sudamericana. 2015. ISBN 978-956-262-469-5.
- Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Podle ekumenického vydání z r. 1985*. Praha: Biblická společnost. 1990.
- BOLÍVAR, Simón. *Carta de Jamaica*. Warszawa: Universidad de Varsovia, Centro de Estudios Latinoamericanos, 1990. ISBN 83-900116-0-3.
- CARPENTIER, Alejo. *El reino de este mundo*. La Habana: Empresa consolidada de artes gráficas, 1964.
- CARPENTIER, Alejo. *Království z tohoto světa*. Přeložil Eduard Hodoušek. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.
- CARPENTIER, Alejo. *Los pasos perdidos*. Ed. Roberto Gonzalez Echevarría. Madrid: Cátedra. 1985. ISBN 84-376-0502-4.
- CASAS, Bartolomé de las. *Brevisima relacion de la destruicion de las Indias*. Ed. Isacio Perez Fernandez. Madrid: Tecnos. 1992. ISBN 84-309-2139-7.
- COLÓN, Cristóbal. El primer viaje a las Indias. Relación compendida por fray Bartolomé de Las Casas. In *Crónicas de Indias*. Ed. Mercedes Serna. Madrid: Cátedra, 2009. ISBN 978-84-376-1835-7, s. 125-154.
- CORTÉS, Hernán. *Cartas de relación*. Ed. Ángel Delgado Gómez. Madrid: Castalia, 1993. ISBN 84-7039-670-6.
- CURIEL, Rosario. Carpentier y García Márquez: Maravilla y magia de la utopía. In *Quinientos años de Soledad: Actas del congreso <Gabriel García Márquez>*. Ed. Túa Bielsa. Zaragoza: Tropelías. ISBN 84-922916-1-3, s. 443-451.

ČERMÁK, P. – VAVŘÍK, M.: *Korpus InterCorp – španělština, verze 8 z 4. 6. 2015*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. [on-line]. [cit. 24. července 2016]. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.

DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Madrid: Alianza Editorial, 1989.

Diccionario de la lengua española: Edición del tricentenario. [on-line]. [cit. 18. července 2016]. Dostupné z: <<http://dle.rae.es/?id=LOUggi7>>

Encyklopedie Cojeco. [on-line]. [cit. 18. července 2016]. Dostupné z:<http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=38359&s_lang=2&title=indigenismus>

FERNÁNDEZ, Teodosio. El indigenismo en Ecuador: La significación de Huasipungo. In *El indigenismo americano: Actas de las Primeras Jornadas sobre Indigenismo*. Madrid: Ediciones de la UAM. ISBN 84-7477-826-3

GARCÍA MÁRQUEZ, Gabriel. *Cien años de soledad*. Barcelona: Debolsillo. 2014. ISBN 9788497592208.

GARCÍA MÁRQUEZ, Gabriel. *Todos los cuentos*. Barcelona: Mondadori. 2012. ISBN 978-84-397-2649-4.

GARCILASO DE LA VEGA, Inca. *Comentarios reales: (selección)*. Ed. Enrique Pupo-Walker. Madrid: Cátedra, 1996. ISBN 84-376-1416-3.

GÜIRALDES, Ricardo. *Don Segundo Sombra*. Ed. Sara Parkinson De Saz. Madrid: Cátedra, 1998. ISBN 84-376-0151-7.

HERNÁNDEZ, José. *Marín Fierro*. Ed. Luis Sáinz de Medrano. Madrid: Cátedra. 2010. ISBN 978-84-376-0186-1.

HODOUŠEK, Eduard, et al. *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*. Praha: Libri. 1996. ISBN 80-85983-10-9

ICAZA, Jorge. *Huasipungo*. Caracas: Fundación editorial el perro y la rana. 2006. ISBN 980-396-400-3 [on-line]. [cit. 18. července 2016]. Dostupné z: <<https://alokusreikya.files.wordpress.com/2013/11/jorge-icaza-huasipungo.pdf>>.

ICAZA, Jorge. *Huasipungo*. Ed. Teodosio Fernández. Madrid: Ediciones Cátedra. 1994. ISBN 84-376-1251-9

- ICAZA, Jorge. *Chlapík z Quita*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963.
- ICAZA, Jorge. *Indiánská pole: Román z Ekvádoru*. Přeložili Jaroslav Kuchválek a Miroslav Pařava. Praha: Nakladatelství Pavel Prokop; Praha: Nakladatelství Svoboda. 1947.
- Jorge Icaza Coronel. [on-line]. [cit. 19. července 2016]. Dostupné z <<http://jorgeicazacoronelvidayobra.blogspot.cz/p/conocido-tambien-como-el-padre-del.html>>.
- KAŠPAR, Oldřich. *Proč se indiáni bojí svého křiku a jiné mexické legendy*. Praha: Garamond, 2006. ISBN 80-86955-40-0.
- KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie - Markéta KŘÍŽOVÁ - Sylvie KVĚTINOVÁ. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. V Praze: XYZ. 2011. ISBN 978-80-7388-467-3.
- KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Aleš Skřivan ml. 2005. ISBN 80-86493-19-9.
- KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Otroctví v Novém světě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2013. ISBN 978-80-7422-236-8.
- KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Stručná historie států: Haiti*. Praha: Libri. 2009. ISBN 978-80-7277-424-1.
- LEÓN-PORTILLA, Miguel. *Conquista pohledem poražených*. Červený kostelec: Pavel Mervart. 2013. ISBN 978-80-7465-050-5.
- LUGONES ARGÜELLO, Leopoldo. *Las fuerzas extrañas*. Ed. Arturo García Ramos. Madrid: Cátedra. 1996. ISBN 84-376-1455-4.
- LUKAVSKÁ, Eva. "Zázračné reálno" a magický realismus: Alejo Carpentier versus Gabriel García Márquez. Brno: Host, 2003. Studium. ISBN 80-7294-100-3.
- MCCARTHY, Cormac. *Cesta*. Praha: Argo. 2008. ISBN 978-80-7203-973-9.
- OPATRNÝ, Josef. 1979. *Průplav dvou oceánů*. Praha: Mladá fronta.
- PÉREZ, Joseph. *La leyenda negra*. Madrid: Gadir. 2012. ISBN 9788496974975.
- Popol Vuh: a výbor z Letopisů Cakchiquelů a z knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucatánu*. Praha: Odeon, 1976.

Proyecto ensayo hispánico. [on-line]. [cit. 19. července 2016]. Dostupné z: <<http://www.ensayistas.org/herbst/crono/icaiza.htm>>.

RIVERA, José Eustasio. *La vorágine*. Caracas: Biblioteca Ayacucho, 1993. ISBN 980-276-277-6.

RIVERA, José Eustasio. *Vír*. Praha: Československý spisovatel, 1955.

RODRÍGUEZ, Juan Carlos – SALVADOR, Álvaro. *Introducción al estudio de la literatura hispanoamericana*. Madrid: Ediciones Akal. 2005. ISBN 84-7600-218-1.

SHAW, Donald L. *Nueva narrativa hispanoamericana: Boom, Posboom, Posmodernismo*. Novena edición. Madrid: Cátedra. 2008. ISBN 978-84-376-0278-3.

SHIMOSE, Pedro. *Historia de la Literatura Latinoamericana*. Segunda edición. Madrid: Editorial Playor, S.A. 1993. ISBN 84-359-0654-X.

VALCÁRCEL, Eva. Símbolos de construcción y destrucción: La casa y el agua. In *Quinientos años de Soledad: Actas del congreso <Gabriel García Márquez>*. Ed. Túa Bielsa. Zaragoza: Tropelías. ISBN 84-922916-1-3, s. 691-697.

VARELA Jácome, Benito. El mito de la violencia y la destrucción en Cien años de soledad. In *Quinientos años de Soledad: Actas del congreso <Gabriel García Márquez>*. Ed. Túa Bielsa. Zaragoza: Tropelías. ISBN 84-922916-1-3, s. 135-146.

VILLANES, Carlos – CÓRDOVA, Isabel. *Literaturas de la América Precolombina*. Madrid: Ediciones Istmo.1990. ISBN 84-7090-215-6.

VIVANCO, Lucero de. Modernidad y apocalipsis en “Los zorros” de Arguedas. *Revista chilena de literatura*. 2011. Núm. 78, s. 49-68. [on-line]. [cit. 25. července 2016]. Dostupné z <www.jstor.org>.

VOJTÍŠEK, Zdeněk, et al. *Apokalypsa, nebo transformace? Mileniální koncepce v minulosti i současnosti*. Praha: Dingir. 2014. ISBN 978-80-86779-39-3.

VYDROVÁ, Hedvika. Hispanoamerická literatura. In *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*. Praha: Libri. 1996. ISBN 80-85983-10-9.

VARGAS LLOSA, Mario. *La utopía arcaica: José María Arguedas y las ficciones del indigenismo*. Colección Tierra Firme. México, D. F.: Fondo de Cultura Económica. 1996. ISBN 968-16-4862-5.

VARGAS LLOSA, Mario. *Pantaleón a jeho ženská rota*. Praha: Odeon. 1994. ISBN 978-80-207-1357-5.

VARGAS LLOSA, Mario. *Vypravěč*. Praha: Mladá fronta. 2003. ISBN 80-204-1050-3.

WELTER, Cécile. El vórtice del destino en *Cien años de Soledad*. In *Quinientos años de Soledad: Actas del congreso <Gabriel García Márquez>*. Ed. Túa Bielsa. Zaragoza: Tropelías. ISBN 84-922916-1-3, s. 333-343.

Resumé

Diplomová práce se zabývá tématem zkázy světů v hispanoamerické literatuře. Její součástí je stručný přehled některých jejích významných děl, v nichž se dané téma vyskytuje. Hlavní pozornost je však věnována důkladné analýze románů *Indiánská pole* Ekvádorce Jorge Icazy a *Království z tohoto světa* kubánského autora Aleja Carpentiera. Na závěr je zařazena krátká korpusová analýza, která porovnává četnost užití některých výrazů spojených s tématem zkázy světů ve vzorku románů ze španělské a hispanoamerické literatury.

Práce začíná krátkým nástinem o tématu zkázy světů ve světové literatuře. Ten se dotýká jeho přítomnosti v náboženských textech, tvorbě reflektující historické události a zmiňuje vědeckofantastickou apokalyptickou a postapokalyptickou literaturu.

V následující kapitole začíná stručný přehled některých významných hispanoamerických děl, která obsahují tematiku zkázy světů. Přehled se krátce pozastavuje nad základními obdobími vývoje hispanoamerické literatury, krátce je charakterizuje a komentuje, jakým způsobem se v nich téma práce objevuje. Z každého období (předkolumbovských literatur, kolonie a nezávislosti) je navíc pro příklad vybráno a opatřeno krátkým komentářem několik děl. Přehled začíná obdobím předkolumbovských literatur a zmínkou o důležitosti starých indiánských mýtů. Přes období dobývání indiánských říší Evropany a zmínění jeho obrazu v literárních manifestacích tzv. původních obyvatel Ameriky i dobyvatelů, se dostává do období kolonie. Zde je věnována pozornost znovu především literárním manifestacím, které se věnovaly obrazu zničení předkolumbovského světa příchodem Španělů. Podkapitola o nezávislosti je rozdělena na několik dalších oddílů, které pojednávají o některých typických hispanoamerických literárních žánrech tohoto období, a u každého se pozastavuje nad ukázkou přítomnosti tematiky zániku světů. Jedná se především o literární díla počátku dvacátého století, jež poprvé v mezinárodním měřítku strhla významnějším způsobem pozornost k literatuře nových států Hispánské Ameriky. Přehled je přerušen ve dvacátých letech 20. století. Pokračuje krátce po hlavní části práce věnované dvěma již zmiňovaným románům.

Jako první z nich je ve čtvrté kapitole analyzován román *Indiánská pole* ekvádorského autora Jorgeho Icazy. Nejprve je představen jeho autor, žánr indigenistického románu, do kterého dílo patří a historický a literární kontext Ekvádoru od začátku 20. století po jeho třicátá léta, kdy je román publikován. Děj knihy vypráví o bezpráví, kterému jsou vystaveni Indiáni žijící, za nelidských podmínek pracující a umírající v okolí haciendy Cuchitamba dona Alfonse Pereiry v prostředí ekvádorských hor. Indiáni jsou vystaveni nejenom nepřízni krutého pána, ale také boha a přírodních živlů. Ačkoliv jsou v podstatě v průběhu celého děje oběťmi nespravedlností, povstávají až ve chvíli, kdy se je don Alfonso snaží vystěhovat z jejich

pozemků, na kterých mají vyrůst příbytky a kanceláře společnosti Mr. Chapyho ze Spojených států amerických, která v oblasti hodlá těžít dřevo a někdy v budoucnu snad také petrolej. Povstání je nicméně brzy brutálním způsobem potlačeno. Indiáni jsou pobiti armádním oddílem, který je proti nim vyslán z města.

Téma zkázy světů je v románu přítomno hned v několika podobách. Kromě jejich analýzy je součástí kapitoly osvětlení některých skutečností z románu událostmi z života jeho autora a historickým vývojem Ekvádoru. Prostor je tu věnován také podkapitole o zkáze světů v žánru indigenistického románu.

Další kapitola v pořadí podobným způsobem jako ta předchozí pojednává o románu *Království z tohoto světa* Aleja Carpentiera. Důležitým prvkem jsou v něm znovu povstání. Tentokrát jsou ale opakovaná a jedno z nich znamená zkázu světa bělochů z francouzské kolonie Saint Domingue konce 18. století. Podobně jako v románu Jorge Icazy jsou také otroci a později svobodní černoši na ostrově Hispaniola vystaveni zacházení, které má daleko k lidskosti. Jejich úděl se až na krátká období svobody snad ještě zhoršuje s příchodem nových pánů.

Kromě analýzy přítomnosti tématu zkázy světů a styčných bodů s *Indiánskými poli* je v této kapitole věnován prostor obrazu historie a povstání otroků na Haiti z roku 1791 v Carpentierově románu.

Následující část práce se krátce věnuje dokončení přehledu přítomnosti tématu zkázy světů v hispanoamerické literatuře. Ve stručnosti se zaměřuje na některé rysy v tvorbě Gabriela Garcíi Márqueze a Maria Vargase Llosy. V závěrečné kapitole je provedena krátká korpusová analýza. Jejím předmětem je porovnání četnosti přítomnosti vybraných výrazů (apokalypsa, apokalyptický, konec světa a destrukce) ve 125 literárních dílech španělských a hispanoamerických autorů. Z analýzy vyplývá, že častěji jsou zvolené výrazy používány kromě jedné výjimky v dílech druhé jmenované skupiny.

Resumen

La tesina se dedica al tema de la destrucción de un mundo en la literatura hispanoamericana. Su parte integral es un compendio conciso de unas obras importantes que contienen el tema. Sin embargo, la atención principal se dedica a un análisis detallado de las novelas *Huasipungo* del ecuatoriano Jorge Icaza y *El reino de este mundo* del Cubano Alejo Carpentier. Al final del trabajo se incluye un breve análisis corpus que compara la frecuencia del uso de unas expresiones relacionadas con el tema de la destrucción de un mundo en seleccionadas obras españolas e hispanoamericanas.

El trabajo comienza por un esbozo del tema de la destrucción de un mundo en la literatura universal. Se menciona su presencia en los textos religiosos, en las obras que reflejan los acontecimientos históricos y en la literatura de ciencia ficción apocalíptica y post apocalíptica.

En el capítulo siguiente empieza el compendio. Presenta unos períodos principales de la literatura hispanoamericana. En breve los describe y comenta la manera en que exponen el tema dado. Siempre se subrayan y comentan unos ejemplos concretos de las obras literarias de cada período (el precolombino, de la colonia y de la independencia). El compendio empieza por la literatura precolombina y menciona la importancia de los mitos viejos indígenas. Tras el periodo de la conquista del Nuevo mundo por los europeos y la mención de su reflejo en las obras literarias de los Indios y de los conquistadores, llega al período de la colonia, en el que todavía sigue esta tendencia. El subcapítulo sobre la independencia se divide en unas secciones más pequeñas. De ellas, cada una trata de un subgénero literario típico para Hispanoamérica de este período y demuestra el modo en que se manifiesta el tema de la destrucción de un mundo en él. Los más numerosos son en este capítulo los ejemplos de las obras que se publicaron a principios del siglo XX. Es por la primera vez en historia que la literatura de los nuevos países llama la atención internacional de un modo significativo. El compendio se interrumpe en los años veinte y sigue de nuevo después de los capítulos principales que tratan del análisis detallado de las obras de Jorge Icaza y Alejo Carpentier.

Primero se analiza la novela *Huasipungo*. Se presenta el autor, el género de la novela indigenista y el contexto histórico y literario del Ecuador desde los principios del siglo XX hasta los años treinta (entonces se publicó la novela). El argumento se desarrolla en los alrededores de la hacienda Cuchitamba de don Alfonso Pereira en entorno de la sierra ecuatoriana. Los Indios que viven en las tierras de don Alfonso son cruelmente explotados por él. A través de toda la trama son presentados como víctimas de unas injusticias inaceptables pero se sublevan hasta en el momento cuando don Alfonso intenta expulsarlos

de sus huasipungos (por causa de la construcción de las oficinas y los hogares para los empleados de una empresa norteamericana que planifica explotar la madera en la sierra). Sin embargo, la sublevación es reprimida con brutalidad después de la llegada de las tropas gubernamentales y los Indios son masacrados por ametralladoras.

El tema de la destrucción de un mundo está en la novela presente en varias formas. En el capítulo comentado se analizan estas formas y se aclaran unas particularidades del libro por unos hechos de la vida del autor y por unos hechos de la historia ecuatoriana. La atención se dedica también al tema dado en la novela indigenista.

El quinto capítulo se ocupa de *El reino de este mundo* de Alejo Carpentier. Un componente importante de la trama del libro son (de nuevo) las sublevaciones, esta vez repetidas. Una de ellas resulta en la destrucción del mundo de los blancos de la colonia francesa Saint Domingue a finales del siglo XVIII. Similarmente como los Indios en la novela de Jorge Icaza, también los esclavos (que se convierten más tarde en negros libres) de La Española son expuestos a un tratamiento inhumano. No obstante, su condición aún empeoró (a pesar de unos cortos períodos de libertad) con la llegada al poder de nuevos amos después del fin del dominio de los blancos.

Aparte del análisis de la presencia del tema de la destrucción de un mundo y de los elementos comunes en las dos novelas, la atención se dedica al reflejo de la historia y la sublevación de los esclavos en Saint Domingue en 1791 en el libro de Carpentier.

En la parte siguiente se termina el compendio del tema de la destrucción de un mundo en la literatura hispanoamericana. Brevemente enfoca unos rasgos de la obra de Gabriel García Márquez y Mario Vargas Llosa. El capítulo final después contiene un análisis corpus. Su objeto es una comparación de la frecuencia del uso de unas expresiones elegidas (apocalipsis, apocalíptico, fin del mundo y destrucción) en 125 obras literarias de los autores españoles e hispanoamericanos. Del análisis resulta que las expresiones (excepto una) se utilizan más frecuentemente en las obras del segundo grupo de los autores.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Statistika užití vybraných výrazů v hispanoamerických a španělských literárních dílech, s. 65.